

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

БОДНАР ОЛЕГ МИКОЛАЙОВИЧ

Допускається до захисту:

Завідувач кафедри
політології та державного
управління, д.політ.н.,
професор

_____ Чальцева О.М.

« ____ » _____ 20 ____ р.

**РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
НА ПРИКЛАДІ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Кваліфікаційна робота

Науковий керівник:

Примуш М.В., професор кафедри
політології та державного
управління,

д. політ. н., професор

Оцінка: _____ / _____ / _____

(бали за шкалою ЕКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____

(підпис)

Вінниця 2023

АНОТАЦІЯ

Боднар О.М. Реалізація державної екологічної політики на прикладі Хмельницької області

У роботі здійснено понятійно-структурний аналіз механізмів формування та реалізації державної екологічної політики на прикладі Хмельницької області. Досліджено теоретико-методологічні та адміністративно-правові засади державного управління у сфері забезпечення екологічної безпеки в сучасних умовах. Розкрито особливості критеріїв оцінки екологічних ризиків. Висвітлюється зміст екологічної безпеки як складової національної безпеки провідних країн світу.

Проведено комплексний аналіз сучасного стану забезпечення екологічної безпеки на регіональному рівні. Окрема увага приділяється управлінським механізмам державної політики екологічної безпеки на регіональному рівні. Досліджуються особливості сучасної екологічної політики України та країн Європейського Союзу, наводиться їх порівняльна характеристика.

Запропоновано напрями покращення екологічної політики регіону з метою забезпечення захисту і реалізації конституційних прав громадян на безпечне довкілля.

Ключові слова: державна політика, екологічна безпека, природокористування, екологічні ризики, політико-правове регулювання.

Бібліограф.: 96 найм.

Bodnar O.M. Implementation of national environmental policy shown in the example of Khmelnytsky region

The study provides a conceptual and structural analysis of ways of formation and implementation of the state ecological policy based on the example of the Khmelnytskyi region. Theoretico-methodological and administrative-legal foundations of state administration in the field of ecological safety in modern

conditions are explored. The features of the criteria for assessing environmental risks are outlined.

The content of ecological security as a component of the national security of the leading countries of the world is covered. A comprehensive analysis of the current state of ecological safety at the regional level is carried out. Special attention is paid to the management mechanisms of the state policy of ecological safety at the regional level. The peculiarities of Ukraine's and the European Union countries' modern ecological policies are studied, and their comparative characteristics are given.

The directions for improving the ecological policy of the region to ensure the protection and realization of the constitutional rights of citizens to a safe environment are proposed.

Keywords: state policy, ecological safety, environmental management, ecological risks, political and legal regulation.

Bibliography: 96 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	12
1.1. Генеза дослідження та поняття екологічної безпеки на місцевому рівні.....	12
1.2. Політико-правове регулювання забезпечення екологічної безпеки.....	19
1.3. Регіональні особливості критеріїв оцінки екологічних ризиків.....	24
1.4. Екологічна безпека як складова національної політики провідних країн світу.....	31
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	35
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ	37
2.1. Чинники екологічної безпеки в процесах державного регулювання.....	37
2.2. Аналіз чинників екологічної небезпеки у Хмельницькій області.....	42
2.3. Суб'єкти формування та прийняття еколого-орієнтованих управлінських рішень.....	47
2.4. Управлінські механізми державної політики екологічної безпеки на регіональному рівні.....	51
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	57

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	59
3.1.Пріоритетні напрями державної політики в сфері екологічної безпеки.....	59
3.2. Управлінські механізми державної політики забезпечення екологічної безпеки.....	64
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	71
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	76
ДОДАТКИ.....	86

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ГДК – гранично-допустимі концентрації

ЕОУР – еколого-орієнтовані управлінські рішення

ЄС – Європейський Союз

НПС – навколишнє природне середовище

ООН – Організація Об'єднаних Націй

РЕБР - рівень екологічної безпеки регіону

ХЗЗР – хімічні засоби захисту рослин

ЦСР – цілі сталого розвитку

ВСТУП

Актуальність теми. Стрімкий розвиток промисловості за останні роки зумовлює кризовий стан навколишнього природного середовища та значні екологічні наслідки. Сучасна екологічна ситуація в країні є результатом непродуманої державної політики, що стає особливо небезпечним для майбутніх поколінь, подальшого розвитку держави та суперечить принципам сталого розвитку. За таких умов виникає потреба в цілеспрямованих діях держави, направлених на охорону і відновлення довкілля.

Обставини, що склалися, зумовили поєднати індивідуальні поняття стосовно одна одної такі, як політика та екологія. З'явився новий напрямок державного управління – екологічна політика держави, що має на меті забезпечення охорони довкілля, розробку програм, що забезпечили б ефективне використання природних ресурсів та мінімізували б екологічні наслідки виробничої діяльності.

Стан наукової розробленості теми. Генезису екологічної безпеки, а також заходам щодо оптимізації державного управління природоохоронною діяльністю в контексті стимулювання сталого розвитку, присвячено праці багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених.

Зокрема, серед зарубіжних науковців, які зробили значний внесок у формування фундаментальних основ екологічної безпеки як складової державної політики, необхідно виокремити К. Гофмана, Р. Коуза, Н. Райдерс, Н. Реймерс, К. Ріхтера та інших.

Так, у ряді робіт зарубіжних науковців дефініція екологічної безпеки набуває соціально-економічного змісту, яка зводиться до дотримання життєво необхідних інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх чинників, що можуть їх порушити. До прикладу, К. Гофман трактує поняття екологічної безпеки як «ступінь адекватності екологічних умов завданням збереження здоров'я населення і забезпечення тривалого

стійкого соціально-економічного розвитку» [25]. Таке широке тлумачення суті екологічної безпеки акцентує увагу на збереженні здоров'я населення і тривалому стійкому соціально-економічному розвитку. Проте в ньому нічого не говориться про відтворення і збереження природних факторів (довкілля).

Н. Реймерс притримується думки, що «екологічна безпека – це сукупність дій, станів і процесів, що прямо чи побічно не призводять до серйозних збитків (або загроз таких збитків), що завдаються природному середовищу, окремим людям і людству загалом; комплекс станів, явищ та дій, що забезпечують екологічний баланс на Землі і у будь-яких її регіонах на рівні, до якого фізично, соціально-економічно, технологічно та політично готове (може без серйозних збитків адаптуватися) людство» [25].

Проблематику теоретичного визначення поняття екологічної безпеки, досліджували такі українські вчені, як: А. Бабенко, О. Балацький, В. Горбулін, В. Голян, Б. Буркинський, Л. Грановська, Л. Жарова, К. Жебровська, М. Косар, М. Кисельов, А. Надеженко, В. Огнев'юк, О. Прокопенко, П. Скрипчук, М. Хилько, Є. Хлобистов, Л. Юрченко, А. Яцик та інші. У працях вчених досліджено сутність поняття “екологічна безпека”, визначено основні загрози екологічній безпеці, принципи її забезпечення та низку інших важливих теоретико-методологічних положень.

Праці окремих сучасних вітчизняних дослідників містять обґрунтування важливості забезпечення екологічної безпеки України не лише на загальнонаціональному, але й на місцевому рівні.

Зокрема, М. Андрієнко й В. Шако [41] проаналізували позитивний європейський досвід щодо реалізації державної екологічної політики в контексті стимулювання регіонального розвитку, узагальнили основні принципи й чинні інструменти регулювання екологічної безпеки країн ЄС і, як результат, запропонували адаптовані до вітчизняних реалій механізми впливу на стан довкілля.

Такі вчені, як О. Лазор, Л. Якушенко, Н. Селиванова, Д. Зеркалов, О. Бондарь, П. Фесянов, О. Шаповалова, М. Хвесик, В. Кравців, В. Поляков, М. Кірова та інші, дослідили аспекти реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні в різних країнах ЄС і світу [41].

Труднощі реалізації екологічної політики в умовах загостреної політичної ситуації досліджено І. Личенко [42]. Вітчизняний дослідник здійснив аналіз організаційно-правових засад вирішення проблем екологічної безпеки тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей, а також визначив концептуальні основи комплексної програми подолання негативних наслідків бойових дій у контексті стимулювання соціально-економічного розвитку територій.

Отже, існує значна кількість теоретичних підходів до визначення поняття “екологічна безпека”, які стосуються різних аспектів аналізу цієї категорії. Але спільним є те, що на сучасному етапі екологічна безпека стає об’єктом пильної уваги у наукових дослідженнях, оскільки пріоритетними напрямками майбутнього розвитку системи екологічної безпеки є активізація кожної людини, держави та світу загалом щодо збереження навколишнього середовища та системна екологізація планетарного простору на засадах стійкого розвитку.

Проте в сучасних умовах державотворення наукові дослідження потребують більш детального впорядкування понятійно-термінологічного апарату за даною тематикою. Це зумовлює актуальність даної теми.

Мета дослідження. Мета роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-правових засад державної екологічної політики України, аналізі її реалізації на прикладі Хмельницької області та визначенні пріоритетних напрямків її удосконалення.

Завдання дослідження. Полягає в реалізації наступних пунктів:

- розкрити теоретичні засади забезпечення екологічної безпеки на місцевому рівні;
- здійснити аналіз формування правових засад екологічної безпеки;

- розглянути екологічну безпеку, як складову національної безпеки країни;
- дослідити чинники екологічної безпеки в процесах державного регулювання;
- здійснити аналіз сучасного стану реалізації державної екологічної політики Хмельницької області;
- запропонувати пріоритетні напрямки державної політики в сфері екологічної безпеки регіону;

Об'єкт дослідження – екологічна безпека.

Предмет дослідження – напрямки удосконалення реалізації державної політики забезпечення екологічної безпеки на регіональному рівні.

Методи дослідження. Методологічною основою стали загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Також використано наступні методи дослідження – моделювання (запропоновано пріоритетні напрямки державної політики в сфері екологічної безпеки), аналіз та синтез (при дослідженні понять «екологічна безпека», «державна політика», «національна безпека»); теоретичні методи – системний підхід (аналіз чинників екологічної небезпеки у Хмельницькій області) – дані методи відносять до універсальних; історичний метод (проаналізовано теоретичні засади забезпечення екологічної безпеки на місцевому рівні); емпіричні методи – порівняння (проаналізований критерії оцінки екологічних ризиків екологічної безпеки регіону), спостереження (дослідити управлінські механізми державної політики забезпечення екологічної безпеки).

Гіпотеза дослідження. Ефективність реалізації державної політики екологічної безпеки на регіональному рівні залежить від комплексного та системного застосування всіх управлінських механізмів на всіх ланках взаємодії в сфері охорони довкілля на даний час.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці еколого-орієнтованих управлінських рішення забезпечення екологічної безпеки на регіональному рівні. Це зумовлено недостатністю теоретичних розробок багатьох аспектів даної проблеми. Відсутність достатньо повного аналізу чинників екологічної безпеки, наукового обґрунтування управлінських механізмів державної політики екологічної безпеки на регіональному рівні спонукає до пошуку напрямків удосконалення політики природокористування як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівні.

У зв'язку із цим здійснено комплексне дослідження державного та регіонального забезпечення екологічної безпеки та проведено розгорнутий аналіз чинників екологічної безпеки в процесах регулювання природокористування.

Це дало змогу обґрунтувати ряд положень, висновків, рекомендацій і пропозицій, які відображають новизну дослідження, зокрема:

- розширено поняття «екологічна безпека» через систему ознак, визначена категорія «ефективність забезпечення екологічної безпеки».
- обґрунтовано, що екологічна безпека є одним із змістовних елементів екологічної функції держави та, як соціально-правове явище, знаходиться у чіткому співвідношенні з суспільною і державною безпекою, особистою безпекою громадян;
- досліджено, що правове підґрунтя екологічної безпеки являє собою цілісну систему нормативно-правових актів, що мають різну юридичну силу, та регулюють дані відносини;
- набули подальшого розвитку управлінські механізми державної політики екологічної безпеки на регіональному рівні;
- виявлено пріоритетні напрямки державної політики в сфері забезпечення екологічної безпеки на регіональному рівні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання наукових положень, обґрунтувань та висновків у реалізації

діяльності органів державної влади різних рівнів, та при формуванні та впровадженні державної політики забезпечення екологічної безпеки.

Структура роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, підрозділів, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 72 сторінки, з яких 20 сторінок – основний текст. Список використаних джерел містить 96 найменувань.

У першому розділі обґрунтовано теоретичні аспекти та поняття екологічної безпеки; розкрито політико-правове регулювання забезпечення екологічної безпеки; розглянуто регіональні особливості критеріїв екологічних ризиків; досліджено екологічну безпеку як складову національної політики провідних країн світу; наведено приклади міжнародного досвіду екологічних стратегій щодо охорони навколишнього природного середовища країн ЄС.

У другому розділі здійснено аналіз чинників екологічної безпеки Хмельницької області, розглянуто суб'єкти формування та прийняття еколого-орієнтованих управлінських рішень та управлінські механізми державної політики екологічної безпеки регіону.

У третьому розділі проаналізовано пріоритетні напрямки державної політики в сфері екологічної безпеки, а також розглянуто можливості впровадження європейських принципів регіональної екологічної політики.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

1.1. Генеза дослідження та поняття екологічної безпеки на місцевому рівні

Загальний стан екологічної безпеки, як у цілому по Україні, так і у великих містах, є досить складним. Існує широкий спектр чинників (як природного, так і антропогенного характеру), які згодом спричинюють ускладнення її стану у просторово-часовому аспекті. Дані обставини зумовлюють термінову потребу комплексного дослідження та вирішення проблем, пов'язаних з екологічною безпекою, зокрема – на місцевому рівні.

Сучасні вітчизняні та зарубіжні вчені та інші науковці заклали фундамент для подальшого вирішення проблем екологічної безпеки. Разом з тим, аналіз стану дослідженості різних аспектів наукового напрямку «Екологічна безпека» свідчить про термінологічну невизначеність, загальний та декларативний характер більшості запропонованих методів забезпечення: знаходиться у стадії розвитку комплексний підхід, який враховує широкий спектр складових небезпеки; здебільшого домінують не технічні, а економічні методи регулювання станів безпеки; практичне застосування розроблених концепцій та моделей обмежене інформаційною недетермінованістю.

Чимало дослідників вважає доцільним розглядати питання екологічної безпеки як з наукового, так і з юридичного поглядів. З правової точки зору, екологічна безпека покликана захищати навколишнє природне середовище, життя та здоров'я людей від антропогенного впливу. З наукового погляду, питання екологічної безпеки розглядають як такий стан системи "людина-природа-техніка", який забезпечує збалансовану взаємодію природних, технічних і соціальних систем, при якій формується природно-культурного

середовище, яке відповідає санітарно-гігієнічним, естетичним та матеріальним потребам мешканців кожного регіону Землі, та при даному середовищі зберігається природно-ресурсний та екологічний потенціал природних систем і біосфера здатна до саморегулювання [25].

Також варто звернути увагу на те, що дедалі частіше з'являються пропозиції замінити поняття "екологічна безпека" поняттям "екологічна небезпека". Введення такого поняття передусім обґрунтовується необхідністю визначення розмірів негативного впливу на навколишнє природне середовище. Деякі науковці пропонують ввести шкалу оцінювання негативних впливів техногенного та природного характеру. На нашу думку, введення такої класифікації дасть змогу запровадити чітку градацію "екологічної небезпеки даного рівня", що сприятиме здійсненню необхідних заходів попереджувального характеру, а також пов'язаних з ліквідацією наслідків аварій, що призвели до негативного впливу на здоров'я людини і стан навколишнього природного середовища.

Необхідно зазначити, що питання екологічної безпеки та екологічної небезпеки не є тотожними, оскільки поняття небезпеки є протилежним поняттю безпека. Але ці два поняття тісно пов'язані між собою. Можна вважати, що екологічна безпека – це стан, за якого відсутні прояви екологічної небезпеки або їх рівень перебуває в межах допустимої норми. А ці норми можуть бути встановлені за допомогою шкали оцінювання рівня екологічної небезпеки.

Проте, на сьогоднішній час відсутнє як законодавче чітке визначення поняття "екологічна безпека", так і наукове. Дослідники не дійшли згоди в цьому питанні та по-різному трактують його.

Можна сказати, що вперше екологічний зміст поняття «екологічна безпека» було розкрито наприкінці 1970-х років минулого сторіччя американським екологом Б. Коммонером. Так, на його думку, екологічну безпеку можна описати чотирма неписаними законами екології [83]: 1. Усе пов'язане з усім: складність і взаємопов'язаність екосистем; 2. Усе мусить

рухатися: повторюваність - наслідки одного екологічного процесу породжують інший процес; 3. Природа знає краще: будь-яка значна антропогенна зміна в природній системі має значний деструктивний вплив; 4. Нічого не виникає з нічого: експлуатація природи завжди призводить до екологічних втрат.

Більш комплексним виявився підхід М. Реймерса [83], який розглядає трактування «екологічної безпеки» з точки зору трьох аспектів, а саме, як:

- забезпечення гарантії запобігання екологічно значимим катастрофам і аваріям унаслідок сукупності дій, станів і процесів, які прямо або опосередковано не призводять до цих подій;
- ступінь відповідності наявних або прогнозованих екологічних умов завданням збереження здоров'я населення і забезпечення тривалого й стабільного соціально-економічного розвитку;
- комплекс станів, явищ і дій, які забезпечують екологічний баланс на Землі й у будь-яких її регіонах на рівні, до якого фізично, економічно, технологічно й політично готове людство.

Також, у низці наукових праць зарубіжних фахівців екологічна безпека трактується в широкому плані й набуває соціально-економічного змісту. До прикладу, К. Гофман розглядає екологічну безпеку як «ступінь адекватності екологічних умов завданням збереження здоров'я населення і забезпечення тривалого стійкого соціально-економічного розвитку» [83].

На наш погляд, таке широке тлумачення суті екологічної безпеки більше робить акцент на збереженні здоров'я населення і тривалому стійкому соціально-економічному розвитку. Але в ньому зовсім не акцентується увага на відтворенні й збереженні природних факторів (довкілля).

Дещо різниться визначення поняття «екологічної безпеки» у сучасних вітчизняних науковців. До прикладу, А. Качинський дає чітке визначення екологічної безпеки: «це стан захищеності життєво важливих інтересів об'єктів екологічної безпеки (особистості, суспільства та держави) від загроз

природного, техногенного та соціального характеру, а також забруднень внаслідок антропогенної діяльності (аварій, катастроф, тривалої господарської та воєнно-оборонної й іншої діяльності), від природних явищ і стихійних лих» [25].

Що стосується сучасного стану речей, то А. Качинський вважає, що «основними зовнішніми загрозами екологічної безпеки України є: глобальне потепління, парниковий ефект, озонові діри, кислотні дощі, транскордонне забруднення річок та морів, вимирання окремих видів флори та фауни, зростання рівня міграційних процесів, регіональні збройні конфлікти. До внутрішніх загроз стану екологічної безпеки України, на думку науковця, можна віднести: надзвичайні ситуації техногенного характеру, землетруси, карст, зсувні процеси, підтоплення земель, великі повені та паводки, селеві потоки, лісові пожежі та пожежі на сільськогосподарських угіддях» [29].

З іншої позиції поняття «екологічної безпеки» розглядає М. Хилько, віддаючи належну роль фактору цілеспрямованої діяльності людини поряд із сукупністю певних властивостей навколишнього середовища, за яких, з урахуванням економічних, соціальних чинників і науково обґрунтованих допустимих навантажень на об'єкти біосфери, утримуються на мінімально можливому рівні ризику антропогенний вплив на навколишнє середовище і негативні зміни, що відбуваються в ньому, забезпечується безпека здоров'я та життєдіяльності людей і виключаються віддалені наслідки цього впливу для теперішнього та наступних поколінь [25].

Український вчений-науковець О. Хуршудов вважає, що «екологічна безпека є однією із складових частин національної безпеки, сукупністю природних, соціальних та інших умов, що забезпечують безпечне життя і діяльність населення, що проживає на цій території» [83].

Як ми бачимо, питання забезпечення екологічної безпеки є актуальними як для зарубіжних, так і для вітчизняних науковців. Спільним у визначенні поняття «екологічної безпеки» є стан, що характеризується забезпеченням всіх життєво необхідних потреб людини з дотриманням

негативного впливу на навколишнє природне середовище на рівні, що гарантує безпечні умови життєдіяльності та здоров'я людей, не передбачає погіршення умов життя в майбутньому та створює систему заходів для запобігання та усунення наслідків природних явищ і стихійних лих.

Однак, чимало питань залишаються недостатньо дослідженими стосовно можливостей та напрямів адаптації кращих зарубіжних практик щодо забезпечення екологічної безпеки на регіональному рівні. Європейський досвід регулювання екологічної безпеки регіону представляє для нас інтерес як з точки зору виявлення принципових розбіжностей чи суттєвих невідповідностей вітчизняної та європейських практик здійснення екологічної політики, так і з точки зору імплементації найперспективніших моделей регулювання екологічної безпеки, що показали себе найкраще на практиці. З огляду на це, все більшої актуальності набуває забезпечення екологічної безпеки України та необхідність диференціації управлінських рішень щодо реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні.

Екологічну безпеку ми розглядаємо як динамічну складову регіональної системи, що забезпечує її сталий розвиток в умовах захищеності від реальних та потенційних впливів діяльності суспільства та природних чинників. Пропонуємо розглянути основні закономірності формування регіональної екологічної небезпеки. Зокрема, В. Шмандій [93] констатує, що вони визначаються наступними основоположними категоріями:

- регіоналізацією (кожний регіон відрізняється тільки йому притаманними пріоритетами та ієрархією структур екологічної небезпеки, що зумовлюють специфіку її аналізу та можливого розвитку);
- просторовою та часовою структуризацією – сукупністю екологічно небезпечних об'єктів будь-якого генезису, які внаслідок взаємодії та взаємного впливу створюють небезпечні для життєдіяльності людини

ситуації, спричинюють загрозу функціонування технічних споруд, об'єктів і таке інше;

- позиційністю джерел небезпеки (враховується не тільки просторове розміщення джерел небезпеки відносно об'єктів, впливу, але й характеристики середовища, у якому небезпека поширюється);
- різноякісністю та різнопорядковістю джерел небезпеки (враховується потужність джерел, інгредієнтний склад, геометричні параметри, токсичність);
- сусідством небезпек – взаєморозташуванням та комбінацією різних складових небезпеки;

Варто зазначити, що найбільш значущою властивістю, що зумовлює специфіку управління екологічною безпекою, є регіоналізація. Вона полягає у визначенні регіонів з характерною концентрацією та домінантністю певних типів та класів небезпеки в їх межах.

У наукових працях Л. Соколенко визначено, що «як правило, в економічній теорії та практиці екологічна безпека розглядається як певна складова системи регіонального природокористування, відокремлена від економічної безпеки й така, що функціонує автономно від неї» [74, с. 63]. З огляду на те, що державне регулювання є складовою загальної системи природокористування, вважаємо за доцільне розглядати екологічну безпеку як елемент такої системи» [74, с. 63].

Враховуючи дослідження згаданого науковця, процес інституціоналізації екологічної безпеки на рівні територіальних громад, пропонуємо здійснювати з урахуванням теоретичного базису фінансово-екологічної безпеки в системі природокористування (рис. 1.1).

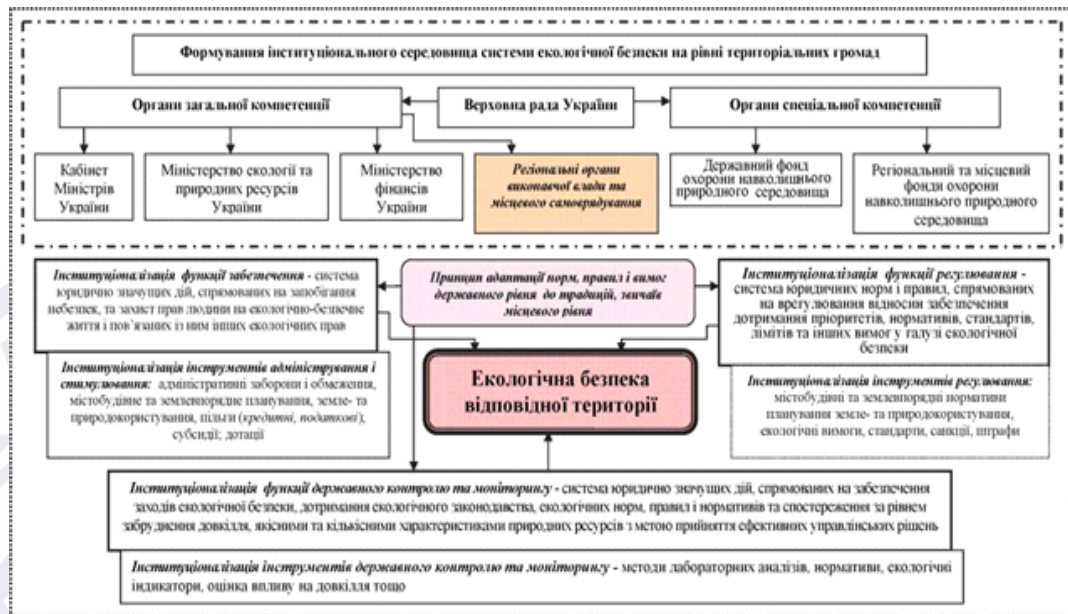

Рис. 1.1. Логічно-смыслова модель процесу інституціоналізації системи екологічної безпеки на місцевому рівні

Джерело: складено автором на основі даних [74].

Під інституціоналізацію екологічної безпеки треба розуміти процес утворення соціально-екологічного інституту, що включає такі послідовні етапи:

- виникнення певної суспільно-екологічної потреби, задоволення якої вимагає спільних організованих дій;
- формування загальних цілей екологічної безпеки;
- поява соціально-екологічних норм і правил в ході стихійної соціально-екологічної взаємодії, реалізованої методом проб і помилок;
- виникнення процедур, пов'язаних із цими нормами і правилами;
- формалізацію норм, правил, процедур, тобто їх ухвалення та практичне застосування;
- встановлення системи санкцій для підтримки норм і правил, диференційованість їх застосування в окремих випадках;
- створення системи відповідних статусів і ролей;
- організаційне оформлення виниклої інституційної структури екологічної безпеки.

Таким чином, процес інституціоналізації екологічної безпеки на рівні територіальних громад необхідно здійснювати з урахуванням теоретичного базису системи природокористування фінансово-екологічної безпеки за сценарієм запропонованої логічно-сислової моделі. На наш погляд, необхідними передумовами інституціональних трансформацій є повнота й узгодженість законодавчої бази, розмежування влади, власності та фінансів, підвищення суспільної відповідальності, формування громадянсько-правових інститутів і організацій саморегулювання.

Отже, екологічну безпеку розглядають як у межах держави, так і на регіональному чи локальному рівнях. Для забезпечення належного рівня екологічної безпеки, на всіх рівнях, необхідно розробити систему забезпечення екологічної безпеки, тобто сукупність тих інститутів (державних органів влади та громадських природоохоронних організацій тощо), що забезпечать виконання, на законних підставах, комплексу заходів, що матимуть на меті охорону навколишнього природного середовища.

1.2. Політико-правове регулювання забезпечення екологічної безпеки

На сьогоднішній день питання правового регулювання і забезпечення екологічної безпеки стали особливо актуальними та важливими. Слід зазначити зростаюче занепокоєння питаннями ефективності забезпечення екологічної безпеки не лише на рівні науковців, громадських організацій, окремих зацікавлених інституцій, а насамперед, на найвищому державному рівні, що втілюється переважно у міждержавні, консолідовані, юридично-значущі рішення з формуванням відповідних фінансових фондів. Відтак, вирішення зазначеного питання лежить насамперед у площині правової регламентації екологічних вимог та нормативів.

«екологічна безпека» як категорія з'явилась в українському законодавстві в Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року та була закріплена в Конституції України [40]. Так, в статті 16 йдеться про те, що забезпечення екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги на території України, ліквідація наслідків вибуху на Чорнобильській АЕС — екологічної катастрофи світового масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави. Кожна людина має право право на безпечне довкілля для життя це ми можемо знайти в ст. 50 Конституції України, та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди . Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, право на її поширення, держава також гарантує доступ до інформації про якість харчових продуктів і предметів побуту. Така інформація ніким не може бути прихована, або обмежена. До того ж, в 2005 році наша держава ратифікувала Конвенцію про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція) [39], чим зобов'язалась достовірно інформувати світову спільноту та громадян України про поточну ситуацію. Однією з причин незадовільного стану навколишнього природного середовища є не надання , або відсутність об'єктивної інформації для громадян про причини забруднення , про винуватців забруднень довкілля і вжиті заходи для виправлення ситуації.

Статтею 3 Основного Закону, поряд з правом людини на життя, здоров'я та недоторканність, безпека проголошується і визначається найвищою соціальною цінністю [40]. Відповідно до вищезазначених положень Основного Закону були розроблені та схвалені: Основні напрями державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки (1998 р.) [64]; Концепція (основи державної політики) національної безпеки України (1997 р.) [60].

Загальні положення у сфері екологічної безпеки закріплені окремими розділом Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991р.) під назвою: «Заходи щодо забезпечення екологічної безпеки», в якому статтею 50 дуже лаконічно подано визначення категорії «екологічна безпека», а статтями 51–59 — вимоги щодо забезпечення екологічної безпеки при різних видах діяльності [65].

Правові приписи стосовно екологічної безпеки, напрямків реалізації екологічної політики містяться сьогодні як на рівні механізму конституційного, законодавчого, так і підзаконного нормативно-правового регулювання. Це означає, що екологічна безпека чітко отримала «прописку» правової категорії, а норми, які регламентують відносини щодо її забезпечення, відособлюються у відносно окремий блок законодавства України як на рівні мети, її завдань, так і механізму правового забезпечення.

Отже, обов'язковою ознакою сучасної екологічної безпеки є її регламентування і регулювання у відповідних правових приписах чинного законодавства як на рівні національного, так і міжнародного та легалізованого в Україні правового регулювання.

Ключову роль у реалізації законодавчих процесів сфери екологічної безпеки, тобто об'єктивно-правової форми і суб'єктивного права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля (суб'єктивно-правової форми), мають форми організаційно-правового забезпечення екологічної безпеки. Під організаційно-правовими формами забезпечення екологічної безпеки слід розуміти типи функціональної діяльності, які опосередковані правовим регулюванням, та організаційно відособлені в спеціально уповноважених організаційних державних структурах, інших інституцій, спрямованих на здійснення організації координації, розпорядження, погодження, інформування, ліцензування, сертифікації, контролю, інших функціонально-розпорядчих дій і санкціонування з метою забезпечення дотримання державних вимог, норм і нормативів екологічної безпеки усіма юридичними і фізичними особами [29].

Водночас правовий механізм включає норми правового регулювання діяльності інституцій різноманітних організаційних форм структурно-функціонального забезпечення сучасної системи екологічної безпеки. Є підстави стверджувати, що існують особливі організаційно-процесуальні правовідносини, у межах яких реалізується взаємодія різноманітних структурних елементів організаційно-правової діяльності цієї системи. Тобто, права організація забезпечення передбачає розкриття не тільки статичних елементів структури екологічної безпеки, але й процес їх розвитку в динаміці, відповідно до функціональної діяльності організаційних структур у межах існуючої системи правового забезпечення екологічної безпеки.

Проте, варто зазначити, що сучасне політико-правове регулювання забезпечення екологічної безпеки як на національному, так і на місцевому рівні, розробляється та впроваджується в складних економічних, та політичних умовах. Інколи виникають ситуації, коли напрочут важко досягнути політичного консенсусу між екологічними органами та природокористувачами, інтереси яких часто лобіюються місцевими владними і неурядовими структурами та відповідними відомствами. Приєднання України до загальноєвропейського процесу регіоналізації вимагає від влади застосування механізмів регіонального розвитку, за змістом подібних тим, що використовуються в країнах Європи і перш за все - щодо впровадження механізмів програмно-цільового підходу. При їх різноманітті основна їх особливість полягає в організації участі і об'єднанні зусиль різних ланок управління у регіональному розвитку. Особливого значення набувають процеси використання «екоринкових» відносин у сфері екологічної політики [29].

Захист довкілля та впровадження дієвої екологічної політики наразі є одним з найважливіших завдань, що стоять перед урядами країн Євросоюзу.

Європейська екологічна політика ґрунтується на принципах запобігання та усунення джерела забруднення, а також на принципі "забруднювач платить". Одним із перших кроків у сфері захисту довкілля можна вважати підписання у 1992 року Маастрихтського Договору, який не лише поклав початок Євросоюзу, але й надав охороні довкілля статусу політики. В ролі додатків до нього були ухвалені три декларації екологічної тематики: про вплив заходів ЄС на охорону довкілля ; про захист тварин; директиви про шкідливі речовини .

Того ж року на конференції ООН в Ріо-де-Жанейро (Саміт Землі) була прийнята Декларація Ріо-де-Жанейро про навколишнє середовище і розвиток. Вона містить 27 принципів екологічно коректної поведінки світової спільноти. Цей правовий інструмент вважають першим реальним "проривом" на міжнародному рівні щодо розуміння суті проблеми охорони довкілля.

У 1997 році був підписаний Кіотський протокол до Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату. Головна мета угоди: стабілізація та контроль рівня концентрації парникових газів в атмосфері на такому рівні, який не допускав би шкідливого антропогенного впливу на систему клімату нашої планети. Протокол передбачає впровадження механізмів контролю над шкідливими викидами та створює так званий ринок квот на викиди: країна, промисловість якої забруднює повітря більше, ніж встановлено протоколом, зобов'язується купувати квоти на викиди парникових газів у екологічно "чистих" держав. Наразі налічується 192 учасники Кіотського протоколу, серед них і Україна, яка приєдналась у 2004 році.

Амстердамський договір 1999 року встановив обов'язок інтегрувати охорону довкілля в усі сектори політики ЄС з метою сприяння сталому розвитку. Таким чином закріпили так званий "принцип екологічної орієнтованості", за яким будь-яка діяльність організації повинна враховувати та не порушувати потреби навколишнього середовища.

Знаковим документом у розвитку екологічної політики країн Євросоюзу став Лісабонський договір, конкретна мета якого – боротьба зі зміною клімату. Договір містить зобов'язання щодо просування на міжнародному рівні заходів, покликаних подолати регіональні та глобальні екологічні проблеми країн ЄС, зокрема у контексті боротьби проти змін клімату. Договір ратифікований усіма країнами ЄС в 2009 році.

Можна констатувати, що захист довкілля і донині залишається одним із пріоритетних напрямів діяльності ЄС, що визначає його компетенцію у сфері охорони довкілля є передумовою для прийняття великої кількості загальноєвропейських нормативних актів. Зокрема, в 2019 році було визначено "Європейський зелений курс", що являє собою план перетворення Європи на перший у світі кліматично нейтральний континент. Він не є угодою, а скоріше виступає дорожньою картою заходів, спрямованих на досягнення ЄС кліматичної нейтральності до 2050 року.

Загалом, коло правових інструментів, що регулюють питання охорони довкілля, постійно розширюється, що свідчить про розвиток екологічної політики країн Євросоюзу. Наведемо лише декілька прикладів успішної реалізації забезпечення екологічної безпеки у деяких країнах ЄС:

Німеччина. З початку дискусій про глобальне потепління країна проголосила себе одним зі світових лідерів в боротьбі за збереження клімату. В минулому році рівень викиду парникових газів був на 42,3% нижче рівня 1990 року.

Швеція. Тут найменший у світі обсяг сміття на звалищах – лише 0,7%. Це відбувається тому, що 99% побутових відходів у Швеції відсортовуються, зокрема: 50% – для генерації енергії; 35% – для переробки і ще 15% – для виробництва біопалива і добрив.

Естонія. Стати однією із найчистіших країн Європи сприяла реалізація соціально-економічних програм збору та переробки сміття. В країні працює 5 великих сміттєвих полігонів і кілька сміттєпереробних заводів, один з яких може спалювати до 200 тис. тонн сміття на рік.

Досвід цих країн дуже важливий для України, але перш ніж імплементувати європейські правові норми у національне екологічне законодавство, слід уважніше придивитись до того, який практичний досвід їх застосування у країн-сусідів та до яких результатів це призведе у наших реаліях.

Тому, в контексті євроінтеграційних процесів, задля забезпечення екологічної безпеки, необхідним вважається досягнення оптимального балансу між шкідливими для навколишнього середовища наслідками, що в будь-якому випадку виникають під впливом антропогенної діяльності, і потенційними можливостями природних ресурсів до самовідновлення.

Отже, в Україні вже сформована певна система правового управління у сфері екологічної політики як на національному, так і регіональному рівні. Ця система має нормативно-правове підґрунтя, яке постійно оновлюється. Однак, в той же час, завдання вступу України до ЄС потребує вдосконалити роботу регіональних органів влади на законодавчому рівні.

1.3. Регіональні особливості критеріїв оцінки екологічних ризиків

Інтенсифікація економічних процесів та зростання обсягів промислового виробництва зазвичай провокують погіршення стану навколишнього природного середовища. Результат – виникнення потенційної екологічної кризи, що призведе, насамперед, до погіршення стану здоров'я населення регіону. За таких умов доцільним є оцінювання стану екологічної безпеки регіону. Нині формуються бази даних екологічної інформації, проте без їх системного аналізу та вивчення. Отже, необхідним є проведення моніторингових екологічних досліджень у комплексі, а також їх системний аналіз із прогнозним визначенням інтегрального показника екологічної безпеки регіону. Оскільки еколого-економічні дослідження супроводжуються великим обсягом різнопланової інформації, актуальними є систематизація критеріїв оцінки екологічних ризиків у групи та

формування системи показників для визначення інтегрального показника рівня екологічної безпеки регіону.

Комплексну оцінку рівня екологічної безпеки регіону доцільно проводити на основі нової організаційної структури екологічного моніторингу та моделі інформаційних ресурсів шляхом визначення показників довкілля – індикаторів стану й індексів якості. Ці показники пов'язані з рівнем екологічного ризику та дають змогу кількісно оцінити рівень екологічної безпеки. Індикаторами екологічної безпеки є показники, що характеризують ступінь захищеності від негативного екологічного впливу з урахуванням досягнення цілей соціально-економічної системи [34].

Об'єктивна можливість ризику зумовлена ймовірнісним характером багатьох природних, соціальних, технологічних процесів, багатоваріантністю матеріальних та ідеологічних співвідношень, у які вступають суб'єкти господарської діяльності. Оцінка припустимого ризику особливо важлива під час прийняття рішень щодо природоохоронної діяльності. Якщо з позицій управління охороною навколишнього природного середовища безпека – це визначений нормативний стан об'єкта управління (небезпека – відхилення від цього стану), то ризик – це вплив, зовнішній і/чи внутрішній, який призводить чи може призвести до відхилення від норми.

До поняття «ризик» входять такі складники: можливість відхилення від поставленої мети, заради якої реалізується вибрана альтернатива; ймовірність досягнення бажаного результату; відсутність упевненості в досягненні поставленої мети; можливість виникнення небажаних наслідків під час проведення чи планування інших дій в умовах невизначеності для суб'єкта, який ризикує; матеріальні, екологічні та інші втрати; очікування загрози, невдачі в результаті вибору альтернативи та її реалізації.

Важливим кроком є вибір пріоритетних критеріїв для оцінки екологічних ризиків та встановлення їхньої відносної важливості.

Ранжування критеріїв здійснюється відповідно до вагомості впливу на формування системи показників, а отже, й на інтегральний показник рівня екологічної безпеки.

Екологічний ризик може бути оцінений за чотирма групами критеріїв. У першу групу критеріїв оцінки екологічних ризиків входять економічні показники, які можуть включати: 1) показники оцінки ефективності проектів з урахуванням економічного збитку від екологічних порушень (чиста теперішня вартість, індекс рентабельності, внутрішня норма рентабельності, дисконтований період окупності; 2) показники зміни собівартості регіонального валового продукту, додаткового економічного ефекту, загальної еколого-економічної ефективності.

Другу групу критеріїв формують екологічні та еколого-економічні показники. Екологічна ефективність визначається показниками зниження забруднення навколишнього середовища, безвідходністю виробництва та витрат на ініціативи щодо зменшення відповідних викидів, скидів та збільшення безвідходністю виробництва.

Третя група критеріїв ураховує інтереси суспільства загалом і включає показники соціальної ефективності. Соціальна ефективність – поняття, що відображає поліпшення соціальних умов життя людей.

Четверта група критеріїв відображає технологічну ефективність варіантів розподілу виробничих ресурсів. Показники технологічної ефективності свідчать про ефективність використання ресурсів, рівень ресурсозбереження, продуктивність праці, енерго- і капіталоемність регіональної продукції чи робіт.

На основі розглянутих груп критеріїв оцінки екологічного ризику можна запропонувати систему показників, яка може бути сформована двома блоками: екологічним та економічним [16].

До екологічного блоку, в свою чергу, можуть входити такі групи часткових показників: 1) показники екодеструктивного впливу в регіоні на навколишнє природне середовище; 2) показники техніко-екологічного рівня

виробництва в регіоні; 3) показники екологічності матеріально-енергетичного забезпечення виробництва у регіоні; 4) показники екологічності продукції.

До економічного блоку можуть бути віднесені такі групи часткових показників: 1) показники рівня використання відходів; 2) показники рівня екологічних платежів; 3) показники рівня реінвестування в екологічну діяльність; 4) показники рівня стимулювання екологічності виробництва та ін.

Ця система показників обґрунтовується її функціональним значенням і характеризуватиме взаємозв'язок екологічних та економічних процесів. Під оцінкою екологічного ризику розуміють процедуру використання системи натуральних, вартісних, натурально-вартісних показників, що відображають окремі основні блоки екологічної (природоохоронної) й економічної діяльності в регіоні та характеризують ступінь її впливу на стан довкілля і розвиток громади. Дана процедура в подальшому дасть змогу оцінити інтегральний показник рівня екологічної безпеки в регіоні.

Для вирішення питання визначення інтегрального показника рівня екологічної безпеки можна використовувати відомі методи комплексної оцінки (метод сум, методи експертних оцінок і нечіткої логіки, метод відстаней (формула Евклідової відстані), різні види середніх: гармонійну, геометричну, квадратичну, арифметичну) за умови односпрямованості впливу окремих параметрів на розвиток регіону. Така властивість показників є необхідною умовою для порівняльної оцінки під час використання інтегральних показників, коли збільшення (зменшення) значення будь-якого часткового показника розцінюється як поліпшення результатів господарської діяльності (показники-стимулятори), а відповідно зменшення (збільшення) значення часткового показника – як погіршення (показники-дестимулятори) [8].

На основі матеріалів дисертаційного дослідження Г. Степанюк [16] пропонується методичний підхід до формування інтегрального показника

рівня екологічної безпеки регіону (РЕБР), етапи якого представлено на рис. 1.2.

На першому кроці запропонованої методики формують бази вихідних даних із кожної групи часткових показників РЕБР X_1, X_2, \dots, X_k , де k – число груп показників. Для k -ої групи показників структура цієї бази даних може бути визначена в такий спосіб: $X_k = (X_{ij})_k$, $i = [1; n]$, $j = [1; m]$, де X_{ij} – значення i -го показника в j -ому досліджуваному періоді; n – число показників, що входять в k -у групу; m – число досліджуваних періодів.

Рис. 1.2. Етапи формування інтегрального показника РЕБР

Джерело: Гавадзин Н. О., Тришак Л. С. Критерії оцінки екологічних ризиків та інтегральний показник рівня екологічної безпеки регіону [16]

Ваговий коефіцієнт показника у групі може бути визначений за допомогою експертних статистико-математичних методів, пропорційного методу або методу попарного порівняння.

Для перетворення показників в індексну форму доцільно використовувати такі підходи [18]:

- для показників, збільшення яких поліпшує оцінку РЕБР, індекс I_{ij} розраховується за формулою:

$$I_{ij} = (X_{ij} - \min X_{ij}) / (\max X_{ij} - \min X_{ij}), \quad (1)$$

Тобто, чим більшим є значення X_{ij} в межах діапазону їх коливань, тим ближчим до 1 буде величина I_{ij} ;

- для показників, зменшення яких поліпшує оцінку РЕБР, індекс I_{ij} має такий вигляд:

$$I_{ij} = (\max X_{ij} - X_{ij}) / (\max X_{ij} - \min X_{ij}), \quad (2)$$

тобто величина I_{ij} буде наближатися до 1 за наближення фактичного значення X_{ij} до $\min X_{ij}$.

Відповідно до формул (1) та (2), за базу порівняння вибирають як мінімальні, так і максимальні значення еколого-економічних показників досліджуваного регіону, або ж можна використовувати аналогічні показники об'єктів-еталонів за наявності відповідної бази даних.

Так, якщо відомі значення показників q об'єктів порівняння (еталонів), то вихідною інформацією для оцінки є база даних, рядки якої характеризують РЕБР окремого j -го об'єкта за p -ми різними показниками. Кожний i -ий еколого-економічний показник на j -му об'єкті заданий величиною X_{ij} .

Результатом третього кроку є набір матриць індексних значень показників кожної групи I_1, I_2, \dots, I_{ii} .

Описані вище обчислювальні процедури є основою для розрахунку окремого комплексного показника рівня екологічної безпеки, який здійснюється за формулою (3):

$$I_j = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n w_i X_{ij} \quad (3)$$

де: w_i – вага часткового показника; X_{ij} – значення часткового показника в індексній формі; i – кількість показників ($i = 0, 1, 2, \dots, n$).

Узагальнюючий (інтегральний) показник, що характеризує екологічну безпеку в регіоні, загалом розраховується шляхом сумування окремих комплексних показників вищих рівнів ієрархічної структури, помножених на їхні вагові коефіцієнти (вагу двох блоків показників рекомендується приймати у рівних значеннях 0,5). Інтегральний показник рівня екологічної безпеки регіону може набувати значення від 0 до 1.

Перевагами пропонованого методичного підходу до оцінки рівня екологічної безпеки регіону є: комплексний підхід до вирішення цієї проблеми; використання системи еколого-економічних показників, що характеризують найважливіші аспекти розвитку регіонів. Окрім того,

можливість застосування порівняльної оцінки дасть змогу враховувати сучасні досягнення у сфері екологізації регіонів.

Запропонована система показників дає змогу оцінити рівень екологічної безпеки регіону у взаємозв'язку і взаємозумовленістю зі ступенем використання виробничих ресурсів, умовами та кінцевими (проміжними) економічними, фінансовими, соціальними й екологічними результатами діяльності. Практичне значення інтегрального показника рівня екологічної безпеки регіону дасть можливість встановлювати проблемні зони, на основі якої може здійснюватися розподіл коштів фондів охорони навколишнього природного середовища.

При розрахунках інтегрального показника екологічної небезпеки Хмельницької області, А. Качинський у своїй праці «Екологічна безпека: системний аналіз перспектив покращення» відносить Хмельничину до IV групи областей, які є найбільш безпечними для проживання (за винятком окремих районів). Інтегральний показник екологічної небезпеки Хмельницької області ($I=0,0204$) є меншим середньо-українського показника ($I=0,222$) [33].

Приблизно такі самі значення мають Інтегральні показники екологічної небезпеки Тернопільської та Чернівецької областей (у межах 0,2–0,3 відповідно). Це обумовлено схожістю еколого-географічних умов для життєдіяльності населення цих регіонів.

Слід зазначити, що у розвинених країнах повноваження між органами центральної, регіональної та місцевої влади при визначенні критеріїв екологічних ризиків розподіляються по-різному. Наприклад, у федераціях Німеччини регіональним органам влади делеговано чітко визначені повноваження, тоді як у менш «жорсткій» сусідній Польщі, розподіл повноважень між владою і урядом є більш ліберальним.

Таким чином, показники та індикатори критеріїв оцінки екологічних ризиків – це параметри, що дають загальне уявлення про екологічний стан

регіону. При цьому важливим аспектом є розробка науково обґрунтованих порогових значень для запропонованих індикаторів.

1.4. Екологічна безпека як складова національної політики провідних країн світу

Одним важливих напрямів діяльності Європейського Союзу – є екологічна політика. Ця сфера представляє собою розгалужену систему екологічного законодавства, норми якої успішно втілюються на практиці. На даний час ЄС має велику повагу в галузі вирішення екологічних питань, а екологічне впровадження в сферу стало обов'язковою правилом для всіх членів та кандидатів на вступ до ЄС.

Згідно з Амстердамським договором та іншими спільними угодами, принципами екологічної політики ЄС є [52]:

- 1) правило субсидіарності (Як що країна не може подолати труднощі сама, то залучаються інші і таке вирішення проблеми буде ефективнішим – спільна діяльність)
- 2) правило превентивних (попереджувальних) дій, потрібно спрямувати діяльність на запобігання, профілактику забруднення та збитку навколишньому природному середовищу. Заздалегідь потрібно врахувати загрозу виникнення збитків забруднення довкілля.
- 3) правило обережності, як що нестача результатів наукових дослідженнях не вистачає гарних показників конкретної проблеми, не може виглядати як причиною відмінення або відтермінування процесів ЄС з профілактики порушень забруднення навколишнього природного середовища;
- 4) правило відшкодування збитку навколишньому середовищу є окремі випадки, при яких унеможлиблюється запобігти шкоди навколишньому середовищу, зробити його мінімальним, стримати розповсюдження та усунути на початковій стадії виникнення або в

найкоротший термін;

5) правило екологічної орієнтованості, будь-які види діяльність мають здійснюватися з урахуванням поточних потреб навколишнього середовища;

6) правило «хто забруднив той платить» (суттєво підкріплений у 2004 році Директивою 2004/35/ЄС про цивільну відповідальність за забруднення довкілля), хто їх заподіяв, той їх буде відшкодовувати. При цьому витрати бере себе винуватиць порушення - превентивні заходи, очищення та компенсацію за забруднення;

7) правило впровадження екологічної політики у становлення і проведення усіх інших політик.

Як що ми поєднаємо економічний метод з плановим, адміністративним та правовим вийде гарне поєднання умов втілення екологічної безпеки та вдала побудова організаційного механізму регулювання безпеки довкілля, щоб в подальшому встановити ділові партнерські відносини органів публічної влади з бізнесом та громадськістю; напрацювати соціальний діалог; залучити громадськість враховуючи настрої та громадської думки; для поширення екологічних знань [19].

Розподіл повноважень між органами центральної, регіональної та місцевої влади в країнах ЄС і не тільки проходить по-різному. Німеччина рахується федеративною державою. Там регіональні органи влади виконують чітко визначені повноваження. Різний ступінь централізованого управління є в унітарних державах: Великобританія – гарний показник, Франція - менший; Нідерландах та Швеції самий великий відсоток децентралізації. [73]

Децентралізована система також присутня в країнах з федеральним устроєм, функціональне впровадження забезпечення екологічної безпеки довкілля наділено на рівень суб'єкта федерації (штату, регіону). Конституція визначає розподіл влади, розмежування повноважень і політичних обов'язків серед органів регулювання різного рівня. У

Німеччині суб'єкти федерації виконують безпосередньо ті владні функції, якими їх чітко наділили .

Органи державного регулювання кожного рівня діють самостійно в межах довірених їм функцій після того як розподілено юрисдикцію рівням федерації. Суб'єкти федерації мають право запроваджувати жорсткіші правила та стандарти, ніж ті, що встановлені федеральними законами або підзаконними актами з метою охорони навколишнього середовища, а екологічна політика є федеральною справою

В державах з унітарним строем ситуація виглядає по другому. Для втілення та регулювання екологічної безпеки місцеві органи діють у рамках, які для них встановив центральний уряд. Впровадження екологічної політики та розподіл обов'язків значною мірою залежить від того, як взагалі централізовано або децентралізовано політичну владу. У Франції (високоцентралізована країна), місцева діяльність ретельно контролюється національний уряд прискіпливо контролює дії місцевої влади, а наприклад в Нідерландах (децентралізована країна) місцевим органам влади надається значний простір дій щодо адаптації національних керівних документів до місцевих умов [73].

Ступінь децентралізації управління визначається локальним характером більшості екологічних проблем, приймати рішення необхідно на найнижчому з існуючих рівнів, але є така проблематика, що доцільнішим буде централізоване управління. При нормуванні та регулюванні доречним є поєднання централізованих і децентралізованих підходів.

Державне регулювання та втілення екологічної безпеки західноєвропейських країн можна розрізнити декілька ознак: населення активно підтримує ініціативні рішення місцевої влади в сфері управління охорони довкілля; впровадження та широке застосування інноваційних екологічно безпечних і чистих технологій; екологічне регулювання це безпомилково працююча державна система.

Можна ствердно говорити про те, що для України в першу чергу

інтерес представляють організаційні форми регулювання екологічної безпеки країн унітарним політичним устроєм (наприклад, Франція, Норвегія) та тих, котрі проходили шлях інтеграції до Європейського Співтовариства (наприклад, Польща, Угорщина).

Незавершеність процесів формування територіальної організації влади, виступає негативним чинником недостатнього розвитку організаційної структури системи охорони довкілля, реформування міжбюджетних відносин, громадськості та бізнесові структури не приймають активну участь в процесах втілення екологічної безпеки.

Ми вважаємо, що реформування системи регулювання забезпечення екологічної безпеки як на державному, так і на регіональному рівнях, міжбюджетні відносини мають бути впорядковані, а адміністративно-територіальний устрій реформований, нормативно-правового поле потрібно вдосконалити впровадження основних вимог екологічного права ЄС в екологічне законодавство України. Кожні реформи, де б і коли вони не проводились, залежать від терміну їх проведення. На мій погляд потрібні реформи всієї галузі системи регулювання екологічної безпеки, одночасно з реформацією регіонального рівня. Проаналізувати різні варіанти побудови організаційної структури управління екологічною безпекою, механізми застосування прогресивних інструментів екополітики Євросоюзу, розроблення механізмів демократизації реалізації екополітики на різних управлінських рівнях [19].

Дослідження, яке ми провели, підтверджує, що Європейські уряди не залишають без уваги проблематику регулювання екологічної безпеки на всіх державних, регіональних та місцевих рівнях. Характеристикою більшості екологічних проблем визначається ступінь децентралізації управління, тому рішення найкраще узгоджувати на найменшому рівні. Бо вони знаходяться ближче всіх до епіцентру. В різних у країнах світу свій ступінь, але деякі проблеми доцільно вирішувати з за централізованого управління. Отже, на мою думку, сумісне використання централізованих і

децентралізованих підходів до її нормування та регулювання охорони довкілля та безпеки життєдіяльності громад є більш значущим.

Проведений нами аналіз політики природокористування країн ЄС показує сформовану та працюючу адміністративну та нормативно-правову системи в екологічній галузі. Слід відмітити, що система законодавства країн ЄС має схожості з українською та представлена Конституціями країн, законом про охорону навколишнього природного середовища та законами за спеціалізацією (про охорону вод, суші, повітря тощо). Вітчизняна кодифікація екологічних норм подібна до існуючої у Франції, що є позитивним для України показником.

Впродовж останніх півтори року через військову агресію, демографічну економічну та екологічну ситуацію в Україні стан екології дуже сильно погіршився в усіх напрямках.

Можна узагальнити, що використовуючи зарубіжний досвід країн ЄС, необхідно враховувати схожість завдань та цілей. Але необхідно врахувати військові дії, демографічний, економічний та соціальний занепад. А потім розглядати пріоритети національних стратегій, рівень розбудови та розвитку інститутів управління, забезпечення контроль за забезпечення екологічних норм. Оскільки в Україні нестабільні політичні обставини то для вирішення екологічної безпеки, потрібна консолідація всіх гілок влади для розбудови нормативно-правової держави на досягненні стійкого та ефективного розвитку економіки.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

На підставі проведеного дослідження нами було визначено, що забезпечення екологічної безпеки держави є одним з основних пріоритетів розвитку як суспільства в цілому, так і територій територіальних громад. Тільки вивчивши умови формування екологічної небезпеки на заданій території можна з ефективністю управляти безпекою довкілля, а управління

екологічною безпекою регіону має стати функціональною відповідальністю органів місцевої влади та територій громад з метою їх сталого розвитку.

Приєднання України загальноєвропейський процес регіоналізації виставив умови для імплементації України впроваджувати механізмів регіонального розвитку, який вже певний період використовують в країні Європи. Об'єднання зусиль та організаційна участь різних ланок управління у регіональному розвитку це і є досягнення екологічної рівноваги.

Національна безпека держави включає в себе поняття-екологічна безпека довкілля, яка може бути забезпечена шляхом комплексного застосування заходів економічного та правового характеру. По-друге, потреба в держаному регулюванні екологічної безпеки зумовлена наступними обставинами: відсутність матеріальних ресурсів для реалізації умов стабільного функціонування екомережі; застарілість основних фондів природоохоронного призначення, знаходження значної частини підприємств в аварійному стані; нераціональне та неефективне використання природних ресурсів; негативні екологічні наслідки оборонно-військової діяльності; здійснення людиною підприємницької та іншої діяльності, наслідком якої є шкідливий вплив на довкілля.

Також нами проаналізовано регіональні особливості критеріїв оцінки екологічних ризиків. Завдяки цьому було визначено, що рівень екологічної безпеки регіону можна оцінити за допомогою критеріїв, які можуть бути об'єднані в єдину модель. Розробка та впровадження індикаторів екологічної безпеки дозволить: в повному обсязі відобразити вплив діяльності людини на НПС та оцінити дійсний стан небезпеки, яка формується за рахунок сукупності природних і техногенних чинників; визначити основні загрози екологічній безпеці держави та її сталому розвитку; здійснювати прогнозування небезпек та загроз екологічній безпеці на перспективу за факторами впливу на довкілля в кожному регіоні і державі загалом; виробити ефективну екологічну політику, спрямовану на

покращення стану екологічної безпеки держави та її регіонів.

З метою здійснення дієвого забезпечення екологічної безпеки, уряд нашої країни має змінити свій напрямок в екологічній політиці та почати впроваджувати регіональну політику із адміністративною системою екологічних примусів, яка ґрунтувалась би на жорстких штрафах та інших грошових санкціях.

Варто відмітити, що для України зарубіжний досвід забезпечення екологічної безпеки є цінним. Наша держава, враховуючи досить критичну демографічну, екологічну та політичну ситуації, погане фінансування шукає напрямки та шляхи вирішення даної проблеми. Саме тому врахування світового досвіду регулювання сфери природокористування набуває особливої ваги та сприятиме формуванню державної політики забезпечення екологічної безпеки країни.

РОЗДІЛ 2

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Чинники екологічної безпеки в процесах державного регулювання

В сучасних умовах розвитку людства актуальності набуває дослідження формування глобальної й національних систем екологічної безпеки та дослідження наслідків антропогенного впливу на ноосферу. Розкрити та теоретично осмислевши цієї проблеми дозволить нам вирішити нелегке науково-прикладне завдання щодо захисту довкілля й природного капіталу, природнього різноманіття, впровадження екологічної безпеки держави.

Як зазначає Т. Пішеніна, «... нині існують два підходи до розв'язання екологічної проблеми. Глобалістичний підхід базується на тому принципі, що розвинуті країни зі своїм великим потенціалом зможуть знищити весь світ, а тому іншим країнам для забезпечення екологічної безпеки слід бути відкритішими. Сучасний підхід спирається на визнання пріоритету національної безпеки, що досягається на основі самозабезпечення шляхом сталого розвитку власної екологічної безпеки виробництва, яка базується на концепції багатофункціональності безпеки країни, коли кожна держава піклується передусім про власні інтереси.» [51, с. 21]. Ми маємо ґрунтовно дослідити проблематику формування та впровадження державної екологічної політики, яку спрямовуємо на виконання екологічної функції держави, і ширше – на збереження природного надбання, нашого природного навколишнього середовища та ноосфери в цілому, адже 16 стаття Конституції України (1996 р.) проголошує, що охорона довкілля й

екологічна рівновага на території нашої держави, збереження генофонду народу – то є прямиий конституційний обов'язок держави.

На думку О. Палієнко, порушення процесів самовідновлення біосфери, руйнування озонового шару, катастрофічне забруднення середовища, виснаження природних ресурсів, всесвітнє потепління, загроза розширення епідемічних захворювань і погроза руйнування геному людини є загрозою знищення цілих природних біосистем життєзабезпечення і самовідновлення планети. Суспільство має зрозуміти, що екологічна безпека охорони довкілля має бути пріоритетною цінністю вищого ґатунку [49, с. 148].

Функції державного управління загалом, їх вид і зміст мають бути визначені цілеспрямованістю громадського розвитку та носять в собі певні вектори діяльності органів публічного управління, в компетенцію яких входить управління заданими напрямками (зокрема потребу створення комфортних умов життєдіяльності людини, бережливого використання природного запасів та збереження довкілля формує екологічну функцію). Наукові методи сучасності визначають стратегію збереження та примноження природного фонду однією з найважливіших і найголовніших функцій покладених на державу, це є остовом процесу розбудови правової демократичної держави з розвиненою ринковою економікою.

В свою чергу екологічна функція держави обирає відповідний напрямок екологічного управління та державної екологічної політики, а забезпечення роботи покладається на організаційно-правові, політичні, економічні, соціально-культурні та інші механізми публічного управління.

Таким чином, створюється система екологічної безпеки держави й суспільства, в якій можна забезпечити адекватні умови існування та проживання нації, збереження та укріплення духовного здоров'я та фізичного здоров'я так і національних інтересів(розвитку матеріального виробництва) за рахунок ефективного використання національних багатств природоохоронних ресурсів, а простіше і безпечного відтворення та

проживання людської популяції держави. А значить, комплексність інституту екологічної безпеки має бути в держави в пріоритеті.

На виконання екологічної функції держави спрямовуються й затверджені у вересні 2015 р. на Саміті Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку та ухвалені Порядок денний розвитку після 2015 року, Цілі сталого розвитку для Української держави були уточнені за чотирма векторними напрямками:

1. Соціальний та справедливий розвиток.
2. Стале економічне зайнятість та зростання.
3. Ефективність в управлінні.
4. Екологічна рівновага та розбудова стійкості [89].

Зауважимо, що один із цих центральних напрямків безпосередньо відображає зміст і цілепокладання екологічної функції держави. Більше того, 6 з 17 основних цілей сталого розвитку для України стосуються природного надбання держави, збереженню нашого довкілля (Ціль 6 – Чиста вода та належні санітарні умови; Ціль 7 – доступна та екологічно чиста енергія; Ціль 12 споживання та виробництво без марнотрацтва ; Ціль 13 – поліпшення наслідків зміни клімату; Ціль 14 – збереження морських біоресурсів Ціль 15 – захист і відновлення екосистем суходолу).

Щоб виконувати екологічної функції державою пропонується широко втілювати системний інструментарій механізмів державної системи екологічної безпеки України, до яких відносить такі: організація, управління й повний контроль за дотриманням вимог екологічної безпеки; координація планування комплексних програм охорони довкілля та раціонального природокористування; дотримуватись єдиної державної політики в сфері екології; ліквідація екологічних наслідків аварій на виробництвах та їх запобігання, стихійних лих та природних катастроф; моніторити та оцінювати стан екологічної безпеки на всій території нашої держави та в окремих її регіонах, прогнозування її динаміки зростання та спаду [38, с. 132].

Можна сказати, що механізмами державного регулювання на стану системи екологічної безпеки полягає також у: веденні державних кадастрів та обліку об'єктів природного капіталу держави; створенні системи державних інституцій, що мають безпосередньо здійснювати природоохоронну діяльність і нагляд за станом довкілля; відрегулювати нормативи промислового впливу на навколишнє природне середовище; проводити екологічне нормування та екологічні експертизи; проводити природоохоронні заходи і та економічно зацікавлювати суб'єктів господарювання; обов'язкове ліцензування та сертифікація суб'єктів використання природних ресурсів; накладення штрафних санкцій за забруднення повітря, земельного фонду, водних об'єктів і земних надр; обов'язкова державна реєстрація прав на певні природні об'єкти; всебічне поширення екологічної інформації; відновлення природних багатств, виховання екологічної свідомості громадян в закладах освіти; проводити екологічний аудит.

В умовах сучасності будь яка діяльність суб'єктів господарювання має підлягати вимогам екологічної безпеки держави в різноманітних можливих формах (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Еколого-економічна модель діяльності суб'єктів господарювання

Джерело: складено автором на основі даних [38].

На екологічний стан навколишнього середовища мають вплив і економічні інструменти, які В. Боронос визначає це є сукупність методів, спрямованих на вдосконалення системи управління національного (регіонального) господарства, виробничо-організаційних відносин, забезпечення фінансової стійкості та прибутковості, збалансованості інтересів суб'єктів господарювання, суспільства і держави.» [9, с. 43].

Водночас О. Колєнов переконаний, що система дотримання нормативно-правової бази в галузі навколишнього середовища є досить не актуальною. Існує достатньо реальна можливість уникнення відповідальності, санкції за такі дії рахуються надто м'якими. Різні контролюючі органи можуть лише пропонувати покарання, та невзможі самі їх здійснювати. Централізація і пов'язана з нею монополізація цілих галузей спричинили ситуацію, коли порушення стану навколишнього природного середовища не припинялося й не закривалося, а штрафи мізерні, якщо порівняти із збитками. То вони не зменшувалися чи взагалі не скасовувалися, часто включалася до виробничих витрат [38, с. 132].

Рис. 2.2. Механізми публічного регулювання та управління в сфері екологічної безпеки

Джерело: складено автором на основі даних [38].

Ключову роль в упровадженні екологічної безпеки посідає державний та громадський екологічний контроль, завданням якого входить постійний моніторинг та перевірка діяльності суб'єктів економічно-екологічних відносин згідно вимогам державних екологічних норм і стандартів. Л. Каденюк, перший український космонавт, колись зазначив: «Слід нарешті зрозуміти, що екологічна безпека є складовою частиною загальної безпеки, добробуту і миру на Землі та обов'язковою передумовою сталого розвитку» [32, с. 73].

Як висновки проведеного дослідження слід зазначити, що в умовах загострення екологічної кризи в Україні потрібним є створення системи екологічної безпеки держави й суспільства, що здатна як забезпечити належні умови проживання людини, збереження духовного здоров'я та фізичного розвитку, так і створить передумови для стимулювання розвитку матеріального виробництва шляхом раціоналізації використання національних природних ресурсів і відтворення населення держави.

2.2. Аналіз чинників екологічної небезпеки у Хмельницькій області

Основною відмінністю соціально-економічного розвитку регіонів нашої держави є нерівномірне техногенне навантаження на природу довкілля. Положення основних засад державної екологічної політики України та розроблений національний план дій є впроваджений в програми соціально-економічного регіонального розвитку, детально розроблені на

рівні регіональних планів дій з охорони навколишнього природного середовища на основі яких розроблені плани дій в громадах по охороні навколишнього природного середовища. В Україні спостерігаються суттєві регіональні відмінності екологічного навантаження та сучасного стану екологічної безпеки територій, що обумовлено різноманітністю природокористування та господарською діяльністю населення.

Згідно результатів проведеного аналізу екологічної ситуації регіонів України, можна виділити групи регіонів відповідно до чотирьох рівнів екологічної безпеки (Додаток А): високий рівень: Житомирська, Чернівецька, Закарпатська, Волинська, Рівненська, Хмельницька області; середній рівень: Чернігівська, Одеська, Тернопільська, Вінницька, Черкаська, Кіровоградська області; помірний рівень: Луганська, Івано-Франківська, Херсонська, Київська, Полтавська, Миколаївська, Запорізька, Харківська, Львівська області; низький рівень: Одеська, Донецька, Дніпропетровська області.

Стан довкілля в регіоні на пряму залежить від безпосереднього впливу суб'єктів природокористування. Впроваджені економічно-екологічний ефект природоохоронних заходів в регіоні залежить від результативності та послідовності дій усіх суб'єктів господарської діяльності, а також від системи управління у сфері охорони довкілля. Загалом по регіону нараховується близько 1900 підприємств - забруднювачів, найбільша кількість яких розташована у містах області.

Атмосферне повітря. Стан атмосферного повітря у 2022 році по області в порівнянні з минулим роком значно не погіршився та залишається стабільним. Спостереження за якістю атмосферного повітря ведуться лише в місті Хмельницькому на двох стаціонарних постах лабораторією Хмельницького обласного центру з гідрометеорології. Під час моніторингу охорони довкілля у минулому році не було виявлено екстремальних рівнів забруднення з причин аварій техногенного походження та несприятливих природних явищ. Також не встановлено наднормативних викидів

стаціонарними джерелами підприємств, які б суттєво вплинули на стан атмосферного повітря.

На протязі 2022 року в атмосферу надійшло 16,5 тис. т забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення, що на 4,6 тис. т менше, ніж за 2021 рік. У розрахунку на 1 км² території області припадає 0,8 т викинутих в атмосферу забруднюючих речовин, а на одну особу 13,4 кілограми. До основних джерел забруднення атмосферного повітря можна віднести: енергетичне та теплове устаткування, викиди промислових підприємств, сільське господарство, всі види рухомого транспорту. Загальний викид забруднюючих речовин від стаціонарних джерел по області в 2022 році становив близько 17 тис. тон на рік.

Аналіз динаміки загальних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за статистичними даними показав, що обсяги викидів в 2022 році порівняно з 2020 роком зменшились на 9,1 % (Додаток Б).

Основною причиною забруднення атмосферного повітря області залишаються застарілі технології та устаткування, що не дозволяє підприємствам-забруднювачам забезпечити дотримання сучасних екологічних нормативів. Більше 80 відсотків газоочисного обладнання, яке в експлуатації на підприємствах вже багато років, фізично та морально застаріли. Газоочисні споруди підприємств уловлюють, в загальному, тільки пил, а найбільш шкідливі з'єднання - окисли азоту, вуглецю, фенол, сірчані, фтористі сполуки та ін. - викидаються без очищення в атмосферне повітря.

Поверхневі води та підземні складають водний ресурс Хмельницької області. В основному поверхневі водні ресурси формуються річками і є їх сумарним стоком. В водосховищах, ставках та невеликих озерах теж сконцентрована частина поверхневих вод

Одним з головних чинників негативного впливу на екологічний стан водних ресурсів області залишається забруднення природних водних об'єктів неочищеними і недостатньо очищеними стічними водами промислових підприємств та підприємств житлово-комунального

комплексу. На екологічний стан водних об'єктів негативно впливає скидання неочищених стічних вод під час ліквідації аварійних ситуацій на каналізаційних колекторах. Це пояснюється відсутністю або незадовільним технічним станом діючої інфраструктури очисних споруд і мереж каналізації, застарілими технологіями очистки стічних вод.

Щорічно з вищеназваних причин у поверхневі водойми скидається значна кількість неочищених та недостатньо очищених стічних вод. За даними статистичної звітності за 2022 рік, у поверхневі водні об'єкти скинуто 35,361 млн м³ зворотних вод, з них – 0,394 млн м³ недостатньо-очищених (Додаток В).

Залишається відкритим питання земель водного фонду, які ненадані в постійне користування спеціалізованим державним водогосподарським організаціям. Унаслідок цього мають місце та неодноразово порушувалися правила господарювання в прибережних захисних смугах водних об'єктів.

Відходи. Серед основних екологічних проблем області залишається актуальним питання поводження з побутовими та токсичними відходами. Низький відсоток повторного використання відходів призводить до надмірного накопичення їх у навколишньому природному середовищі, що в комплексі з необлаштованістю загальносільських сміттєзвалищ відповідно до вимог санітарно-екологічної безпеки приводить до забруднення та засмічення землі і водних ресурсів. Обсяг накопичених відходів у 2022 році наведений у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Накопичення відходів в області, 2022 р.

Показник	Одиниця виміру	Кількість
Підприємства, установи, організації, виробнича діяльність яких пов'язана з утворенням промислових та побутових відходів	одиниць	134
Накопичено відходів	млн.т	0,88
відходи 1 класу небезпеки	т	421,419

відходи 2 класу небезпеки	т	1220,928
відходи 3 класу небезпеки	т	749,465

Джерело: складено на основі даних Екологічного паспорту Хмельницької області за 2022 рік [27, с. 256]

Зменшення негативного впливу небезпечних відходів на навколишнє природне середовище вирішується шляхом їх передачі повторно використання у виробництві на переробку спеціалізованим підприємствам використання.

Однак на сьогодні незадовільним є стан вирішення громадами питань збирання, транспортування, утилізації та знешкодження побутових відходів, знешкодження й захоронення трупів тварин, визначення території для складування, зберігання та розміщення відходів.

Об'єкти підвищеної небезпеки. Найбільшими забруднювачами в області є каналізаційні споруди міст, селищ і сіл, очисні споруди, системи скидання очищених стічних вод у водні об'єкти; підприємства з видобутку корисних копалин, підприємства з виробництва будівельних матеріалів, об'єкти військової діяльності, звалища та полігони промислових та побутових відходів, інші об'єкти, які здійснюють викиди та скиди забруднюючих речовин у довкілля.

Природно-заповідний фонд. Проблемними питаннями розвитку природно-заповідного фонду області залишаються: відсутність проектів організації територій та об'єктів природно заповідного фонду, розробка проектів реконструкції та утримання парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, встановлення меж місцевості заповідних об'єктів, інформаційних та охоронних знаків, що призводить до порушення заповідного режиму територій, зміни площі, самозахоплення земель природно-заповідного фонду та загрози їх втрати.

Таким чином, основними проблемами, що стримують створення екологічно безпечного та привабливого природного середовища в області є: значне техногенне та антропогенне навантаження на навколишнє природне середовище; технічна зношеність промислового обладнання і технологічна відсталість підприємств-забруднювачів; відсутність або застарілість технологій з очищення стічних вод, викидів у атмосферне повітря, знешкодження, обробки та утилізації шкідливих відходів; неадекватність та недостатнє фінансування діючої інфраструктури водопровідно-каналізаційного господарства, що призводить до її фізичної деградації, низької якості послуг та до збільшення загроз здоров'ю населення і довкіллю; високий рівень забрудненості прилеглих до населених пунктів територій промисловими та побутовими відходами, хімічними речовинами; низький рівень використання відходів виробництва і побутових відходів як вторинної сировини; відсутність належного фінансового забезпечення природоохоронних заходів як з боку держави, так і з боку підприємств-забруднювачів; застарілість та фінансова незабезпеченість діючих екологічних програм; недосконалість нормативно-правової бази щодо інструментів екологічної політики, відсутність комплексного підходу щодо узгодженого застосування інструментів екологічної політики.

Можна стверджувати, що стан довкілля в регіоні на пряму залежить усіх суб'єктів природокористування. Зазначимо, що впроваджений економічно-екологічний ефект природоохоронних заходів для збереження довкілля в області залежить від результативності та послідовних дій усіх суб'єктів господарської діяльності, а також ефективній системі управління.

На мою думку, необхідність вирішення екологічних проблем в регіоні має бути упровадження стратегічних цілей в подальших діях органів державної влади та місцевого самоврядування, які спрямовані на формування та реалізацію екологічної політики в регіоні та цілеспрямованої природоохоронної діяльності.

2.3. Суб'єкти формування та прийняття еколого-орієнтованих управлінських рішень

У сучасних умовах погіршення стану довкілля все більшої вагомості набуває проблема прийняття та реалізації еколого-орієнтованих управлінських рішень (ЕОУР). При цьому першою ж характерною рисою ЕОУР, як і решти видів управлінських рішень, є наявність суб'єктів, якими приймаються ці рішення. Від суб'єктів прийняття ЕОУР, від чіткості визначення їх функцій у цій сфері, від узгодженості їх дій та поєднання їх у цілісну систему значною мірою залежить як якість прийнятих ЕОУР, так і можливість їх реалізації.

Однією з класифікаційних ознак ЕОУР виступає рівень управління (прийняття рішень), відповідно до якого пропонується виокремлювати ЕОУР таких видів: 1) міжнародного (глобального) рівня; 2) національного рівня; 3) регіонального рівня; 4) господарського рівня.

З класифікацією ЕОУР за рівнем прийняття тісно пов'язана їх класифікація за суб'єктами прийняття, оскільки для кожного з рівнів управління характерна наявність своїх специфічних суб'єктів управління.

Відповідно, система суб'єктів прийняття ЕОУР будь-якої держави формується у полі дії ЕОУР міжнародного рівня, які приймаються у вигляді декларацій, конвенцій, протоколів, хартій, директив тощо, ратифікованих даною державою, і поєднує внутрішні суб'єкти національного, регіонального, місцевого та господарського рівнів.

На регіональному та місцевому рівнях, тобто в областях, районах та містах, державне управління сферою природокористування та охорони довкілля здійснюють територіальні органи центральних органів виконавчої влади, а також місцеві державні адміністрації. Місцеві державні адміністрації у межах своїх повноважень здійснюють виконавчу владу на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць, а також реалізують повноваження, делеговані їм відповідними радами.

Основним суб'єктом прийняття ЕОУР на регіональному рівні виступає Департамент природних ресурсів та екології, який є структурним підрозділом Хмельницької обласної державної адміністрації, входить до її складу і в межах Хмельницької області забезпечує вирішення питань використання землі, природних ресурсів, охорони довкілля тощо. Відповідно, Департамент природних ресурсів та екології адміністрації забезпечує виконання ЕОУР на регіональному рівні, а також бере участь у розробці та виконанні ЕОУР, прийнятих на національному рівні.

Протягом 2022 року Хмельницька обласна рада, обласна державна адміністрація та її структурні підрозділи, територіальні органи центральних органів виконавчої влади, що діють у Хмельницькій області, брали участь у розробці нових нормативно-правових актів, спрямованих на покращення екологічного стану у Хмельницькій області.

На мій погляд, екологічна політика Хмельницької області спрямована на формування та впровадження екологічно і економічно збалансованої системи природокористування; збереження і підтримку цілісності природних систем та їх функцій життєзабезпечення; вирішення екологічних проблем регіону; поліпшення стану навколишнього природного середовища та запобігання його забрудненню; ефективного використання природних ресурсів області; реалізацію в області міжнародних угод та зобов'язань, що ратифіковані в Україні.

Так, в 2022 році обласна екологічна політика реалізовувалась через Програму охорони навколишнього природного середовища Хмельницької області на 2021-2025 роки, затверджену рішенням обласної ради від 08.04.2021 року № 43-4/2021 (далі - Програма). Реалізація природоохоронних заходів за відповідними напрямками Програми здійснювалась у два етапи: I етап: 2021 – 2023 роки, II етап: 2024 - 2025 роки за такими основними напрямками:

Напрямок 1. Поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня, екологічної безпеки – виконання заходів з охорони атмосферного повітря, охорони і раціонального використання водних ресурсів і земель;

Напрямок 2. Припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі – збереження біологічного і ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та розробка місцевих схем формування національної екологічної мережі в межах області, у тому числі: створення об'єктів природно-заповідного фонду на територіях, що відповідають умовам забезпечення ефективної охорони природних комплексів, збереження природних ландшафтів на ділянках, що мають історико-культурну цінність, збереження природних ландшафтів на землях промисловості, транспорту, зв'язку, оборони;

Напрямок 3. Підвищення рівня суспільної екологічної свідомості – виконання науково-дослідних, проектних робіт, пропаганда екологічних знань, видання поліграфічної продукції з екологічної тематики, сприяння громадській діяльності у сфері охорони довкілля.

Напрямок 4. Організація системи екологічного моніторингу довкілля – розроблення та удосконалення програмних засобів для автоматизації формування інформаційних потоків, створення електронних картографічних матеріалів Хмельницької області та програмного забезпечення з їх обробки для подальшого впровадження геоінформаційної системи щодо комплексної оцінки стану довкілля, розробка програмного забезпечення для інтерактивного доступу громадськості до інформації про стан довкілля на базі геоінформаційної системи.

З метою втілення системного підходу до поводження з відходами на регіональному рівні, значного зменшення утворення відходів; реалізувати ефективну систему сортування відходів з вилученням цінного ресурсу компонентів, з переробкою потрібні матеріали та вироби, а також визначитися з місцями під будівництво регіональних полігонів (стаціонарних сміттєпереробних заводів), що відповідають сучасним

стандартам та санітарним нормам, рішенням сесії обласної ради від 27.03.2018 року № 39-18/2018 (зі змінами від 24.09.2020 року № 36-34/2020) затверджена Програма поводження з відходами у Хмельницькій області на 2018-2022 роки.

Окрім цього в області діяли екологічно спрямовані програми: Програма розвитку земельних відносин у Хмельницькій області на 2018-2022 роки, затверджена рішенням обласної ради від 27.09.2018 року № 52-21/2018; Програма «Питна вода Хмельниччини» на 2022-2026 роки», затверджена рішенням обласної ради від 22.12.2021 року № 50-7/2021; Програма розвитку рибного господарства Хмельницької області на 2018-2022 роки, затверджена рішенням обласної ради від 27.09.2018 року № 54-21/2018; Програма державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря на 2022-2026 роки Хмельницької зони, затверджена наказом начальника обласної військової адміністрації від 01.12.2022 року № 509/2022-н; Програма поводження з відходами у Хмельницькій області на 2018-2022 роки, затверджена рішенням Хмельницької обласної ради від 27.03.2018 року № 39-18/2018 (із змінами від 24.09.2020 року № 36-34/2020).

Невід'ємною складовою системи суб'єктів прийняття ЕОУР будь-якої держави мають виступати екологічні громадські організації, які, поряд з органами місцевого самоврядування, належать до органів громадського екологічного управління. Екологічні громадські організації, на відміну від органів місцевого самоврядування, не приймають ЕОУР безпосередньо, але покликані чинити вплив на решту суб'єктів прийняття ЕОУР всіх рівнів – від господарського до національного, – з метою забезпечення реальної екологічної спрямованості та ефективності цих рішень.

Отже, основними проблемами існування та розвитку екологічного суспільного руху в регіоні є: фінансова нестабільність екологічних громадських організацій, нестача потужних й незалежних екологічних громадських організацій, незначна участь в прийнятті управлінських рішень і використання юридичних методів. Крім того, не в повній мірі враховується

потенціал екологічних громадських організацій як добрососудного партнера в запобіганні порушень екологічного законодавства, у розробці стратегії планів і програм розвитку, залучення громад до діяльності з охорони та збереження навколишнього природного середовища, залученні міжнародних фінансових інститутів для фінансування на грантовій і кредитній основі для підтримки розвитку екологічної сфери. Частково це пов'язане з триваючою орієнтацією на застарілі підходи в процесі прийняття рішень, що призводить до неефективних управлінських рішень і додаткових витрат.

2.4. Управлінські механізми державної політики екологічної безпеки на регіональному рівні

На регіональному рівні державна екологічна політика здійснюється за допомогою механізмів, спрямованих на стимулювання розвитку регіонів. Узагальнивши існуючі визначення поняття механізмів у широкому розумінні, можна констатувати, що це є сукупність послідовних дій окремих елементів, засобів і методів у певних формах, які забезпечують розвиток системи та її функціонування. На регіональному рівні механізми реалізації можна поділити на основні: правовий, організаційний, економічний та допоміжні: інформаційний, кадровий та громадського впливу.

В Концепції державної регіональної політики (2001р.) визначена необхідність прискореного поступу України на шляху сталого (збалансованого) розвитку, економічного зростання, поєднаного з активною соціальною політикою держави, демократизацією усіх складових суспільного життя [13]. Пропорційність і збалансованість розвитку регіонів і держави в цілому не забезпечується через відсутність екологічної компоненти в Концепції державної регіональної політики. Пріоритетним напрямком в системі управління навколишнім природним середовищем має стати екологічна політика.

Основні складові економічного механізму забезпечення раціонального

природокористування визначені у статті 41 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991 р.), зокрема:

- взаємозв'язок усієї управлінської, науково-технічної та господарської діяльності підприємств, установ та організацій з раціональним використанням природних ресурсів та ефективністю заходів щодо охорони навколишнього природного середовища на основі економічних важелів;

- маємо чітко визначити джерела фінансування заходів щодо охорони довкілля;

- лімітування використання природних ресурсів, скидів забруднювальних речовин у навколишнє природне середовище та на утворення і розміщення відходів;

- встановлення нормативів збору і розмірів зборів за використання природних ресурсів, викиди і скиди забруднювальних речовин у навколишнє природне середовище на утворення і розміщення відходів та інші види шкідливого впливу;

- надання підприємствам, установам і організаціям, а також громадянам податкових, кредитних та інших пільг при впровадженні ними маловідходних, енерго - і ресурсозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергії, здійсненні інших ефективних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;

Методологічний підход до регіональної екологічної політики змінюється як конкретний засіб впливу на природу, але й економічний механізм реалізації екологічної політики, найбільш поширеними з них є:

- розрахунок за використання природного ресурсу;
- податки, призначені для забезпечення раціонального використання природних ресурсів і не компенсуються платежами за їх використання;

- фінансова допомога у вигляді субсидіарності(пільгові позики) , що надається державою користувачам або забруднювачам природних ресурсів на цілі охорони навколишнього середовища

- компенсаційні виплати за завдану екологічну шкоду: суми, що сплачуються згідно з цивільним законодавством в порядку компенсації за шкоду, заподіяну діяльністю, що викликає забруднення навколишнього середовища. Подібні суми можуть бути виплачені постраждалим реципієнтам (наприклад, у випадках хронічного або випадкового забруднення) або державі. Виплати можуть здійснюватися у рамках конкретних норм правової відповідальності та прийнятих систем компенсації, або ж в рамках компенсаційних фондів, які фінансуються за рахунок внесків потенційних забруднювачів;

- передача права або квоти засновано на принципі, що будь-яке збільшення ступеня використання природних ресурсів має бути компенсовано зниженням на еквівалентну величину, а іноді й більше.

На сьогодні в Україні розроблені і впроваджені основні елементи економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності на регіональному та місцевому рівнях, як найбільш ефективного та перспективного серед інших управлінських підходів до реалізації державної екологічної політики

Найважливішими з них є: збір за забруднення навколишнього природного середовища; система зборів за спеціальне використання природних ресурсів (мінеральних, водних, земельних, лісових, біологічних); відшкодування збитків, заподіяних внаслідок порушення законодавства про охорону довкілля.

Економічний механізм реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні включає: платність природокористування; систему економічного стимулювання природоохоронної діяльності; плату за забруднення навколишнього середовища; наявність ринку природних ресурсів; екологічні фонди; екологічні програми; продаж прав за забруднення; екологічне страхування.

Відповідно до діючого природоохоронного законодавства, економічні заходи забезпечення охорони навколишнього природного середовища

передбачають: визначення джерел фінансування заходів щодо охорони навколишньої природної середовища; встановлення нормативів плати й розмірів платежів за забруднення навколишнього середовища; надання суб'єктам підприємницької діяльності й громадянам податкових, кредитних і інших пільг при проведенні природоохоронних робіт; відшкодування у встановленому порядку збитків, заподіяваних порушенням природоохоронного законодавства.

Основна частина функцій по формуванню економічного механізму природокористування реалізується на державному рівні. Це, насамперед, розробка й прийняття законодавчих актів, встановлення порядку відрахування й розмірів платежів за спеціальне використання природних ресурсів, затвердження лімітів, виділення коштів з бюджету на будівництво природоохоронних об'єктів.

Фонди охорони навколишнього природного середовища стали одним із основних джерел бюджетного фінансування пріоритетних природоохоронних проектів на території області. Згідно із Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991р.) кошти від зборів за спеціальне використання природних ресурсів, плата за землю є джерелами фінансування робіт з відтворення та підтримання природних ресурсів у належному стані.

Проте, оскільки ці платежі надходять до загального фонду бюджету та не мають цільового призначення, фінансування відповідних природоохоронних заходів із загального фонду бюджету області практично не здійснюється. Зважаючи на важливість цих заходів для збереження довкілля, значна їх частина планується і фінансується з місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища, що зменшує потенційну ефективність фондів та їх фінансову спроможність для інвестування коштів у зменшення забруднення довкілля.

На нашу думку, органам місцевого самоврядування, місцевим органам виконавчої влади, розпорядникам коштів відповідних бюджетів при

розробці проектів обласного та місцевих бюджетів та підготовці щорічних пропозицій до проекту Державного бюджету, необхідно обов'язково передбачати кошти не тільки з фондів охорони навколишнього природного середовища, але і з загального фонду бюджетів на реалізацію заходів з раціонального використання природних ресурсів та підтримання їх в належному стані, а також створювати умови для залучення коштів приватних капіталів.

Варто відмітити, що професійна підготовка спеціалістів на регіональному рівні забезпечується загальною обов'язковою комплексною освітою та вихованням в галузі охорони довкілля, в тому числі в дошкільних дитячих закладах, в системі загальної середньої, професійної та вищої освіти, а також в системі підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів це все в загальному – підвищення екологічної культури нації.

Екологічне виховання та освіта здійснюється в області через систему загальноосвітніх навчальних закладів, де крім викладання природничих навчальних дисциплін читаються спеціальні курси екологічного спрямування. У закладах середньої, спеціальної та вищої освіти курс «Основи екології» входить до загальноосвітніх дисциплін. Навчання проводиться за циклами гуманітарної та соціально-економічної, природничо-наукової та фахової підготовки.

Одним із допоміжних механізмів державної політики екологічної безпеки є інформаційний механізм. Інформація може розглядатися як самостійний виробничий ресурс поряд із працею, капіталом, землею і підприємницькими можливостями, а не просто продуктом інтелектуальної діяльності.

Для вдосконалення зворотного зв'язку в правовому регулюванні охорони навколишнього середовища і контролю за ефективністю законодавства і його здійсненням, Департаментом природних ресурсів та екології Хмельницької обласної адміністрації проводиться інформування громадськості про виконання екологічних розпоряджень (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища

<i>№ з/п</i>	<i>Орган, відповідальний за підготовку та висвітлення інформації про стан довкілля</i>	<i>Назва публікації, видання</i>	<i>Періодичність підготовки публікації, видання</i>	<i>Інтернет-посилання</i>
1	Департамент природних ресурсів та екології	Стан довкілля Хмельницької області за результатами моніторингових спостережень	Один раз на місяць	http://www.apr.adm-km.gov.ua/
2	Департамент природних ресурсів та екології	Екологічний паспорт Хмельницької області	Один раз на рік	http://www.adm.km.ua/ http://www.apr.adm-km.gov.ua/
3	Департамент природних ресурсів та екології	Стан навколишнього природного середовища Хмельницької області	Один раз на рік	http://www.adm.km.ua/ http://www.apr.adm-km.gov.ua/

Джерело: складено на основі даних Екологічного паспорта Хмельницької області за 2022 рік [27, с. 275].

Якщо порівнювати управлінські механізми державної політики екологічної безпеки сусідніх регіонів, то варто відмітити Вінницьку область. Вінниччина стала першою в нашій державі областю, розробивши та затвердивши Регіональний план управління відходами до 2030 року, за основу якого було взято зменшення обсягу захоронення непотребу та поступового закриття полігонів та сміттєзвалищ до 58, а згодом до 6

регіональних полігонів. Місцевий план дій формується на основі захисту довкілля на регіональному рівні та залученням громад до обговорення.

Переробка органічних відходів на Вінничині здійснює виробництво біопалива з відходів харчової промисловості. Зокрема на ПАТ «Вінницяолієжиркомбінат» встановлені установки для спалювання лушпиння соняшнику, установка по спалюванню тирси встановлено на фірмі «Барлінек» (м. Вінниця).

Отже, розглядаючи управлінські механізми державної політики екологічної безпеки регіону, слід зазначити, що адміністративні механізми на сьогодні вже сформувалися у певну злагоджену систему, проте і вони не позбавлені недоліків. Нажаль, сучасне законодавство стримує процес упровадження інноваційних технологій. Потрібно звертати увагу на запобіганні забруднення довкілля, а не на усуненні його наслідків.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Нами визначено, що за інтегральним показником рівня екологічної безпеки Хмельницька область знаходиться в відносній безпеці, рівень безпеки – високий.

Проте, аналіз загального стану навколишнього природного середовища у Хмельницькій області показує, що з одного боку, екологічна ситуація в області має задовільний характер, екологічні показники життєдіяльності виглядають позитивніше, ніж в більшості регіонів країни та в середньому по Україні. Це є значущим визначенням Хмельниччини як досить екологічно чистого та привабливого місця для мешкання та роботи.

Та не можна стверджувати що в області немає екологічних ризиків і проблем щодо стану атмосферного повітря, поверхневих водних об'єктів та підземних вод, лісового та земельного фондів. За умові ефективної і цілеспрямованої роботи в напрямку захисту довкілля, можуть бути суттєво зменшений рівень забруднення навколишнього середовища.

Отже, для покращення екологічної ситуації в області нами пропонується розвивати Хмельницьку область інноваційним шляхом та шляхом сталого розвитку регіону; розвитку державно-приватного партнерства шляхом залучення громадських організацій для вирішення організаційних рішень, та впровадження їх у сферу екологічної безпеки.

Економічно спроможні територіальні громади шляхом створення та розвитку ефективних умов для малого та середнього бізнесу, які будуть здійснювати діяльність у сфері поводження з побутовими та промисловими відходами, а також всебічної підтримки громадських екологічних організацій, у тому числі молодіжних.

Важливим є питання забезпечення екологічного та санітарного благополуччя населення Хмельницької області. Вважаю за необхідне винести на обговорення можливість та прийняти заходи щодо впровадження інноваційних технологій та устаткування з збирання, сортування твердих побутових відходів, транспортування, переробку та утилізацію.

Разом з тим можна констатувати, що на території Хмельницької області активно приймаються еколого-орієнтовані управлінські рішення щодо поліпшення рівня екологічної безпеки, в яких беруть участь органи місцевого самоврядування, бізнесові структури та населення. Це засвідчує про те, що спільна співпраця у вирішенні визначених питаннях, приводить до покращення екології на території нашого регіону.

Забезпечення стійкого соціально-економічного та екологічного розвитку регіону не може бути проведено без активізації регіональної екологічної політики, та без формування згодженого механізму контролю за екологічною стабільністю та управління природоохоронними заходами.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

3.1. Пріоритетні напрями державної політики в сфері екологічної безпеки

В умовах сучасності та суспільного розвитку першочерговою функцією держави є забезпечення її національної безпеки. Особливо важливим в цьому аспекті є забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності суспільства, збереження і відновлення навколишнього природного середовища.

Нинішня політика в сфері екології здійснюється з потреб і необхідності досягнення стратегічних цілей, які визначені у Основних засадах (стратегії) та цілях державної екологічної політики України на період до 2030 р., затверджених Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [63].

Зазначені стратегічні цілі у стратегічному напрямку мають сприяти поліпшенню екологічної ситуації в екологічній сфері та підвищенню екологічної безпеки, зменшенні шкідливого впливу на довкілля, досягненню безпечного для здоров'я людей, задовільного стану природного середовища, впровадження екологічної політики та вдосконалення систем інтегрованого екологічного управління. Потрібно припинити втрати різноманіття флори та фауни і формувати екологічної мережі, забезпечити збалансоване екологічне природокористування, удосконалити політику екології в регіонах, підвищити рівень екологічної свідомості у суспільстві.

Проте тенденції розвитку і погіршення навколишнього середовища та екологічних показників, які послабляють стійкість функціонування та збільшують ризик виникнення незворотніх ситуацій природного характеру

по країні в цілому, особливо в регіонах постраждалих від військової агресії, засвідчують серйозні проблеми у сфері втілення екологічної політики держати та її нормативно-правового регулювання. Це може стати негативним фактором обмеження соціально-економічного суспільного розвитку.

Наголошую на необхідності удосконалення та розвитку й подальших кроках національного нормативно-правового підґрунтя екологічної політики та її зхожості з нормами європейського законодавства неодноразово відмічалася міжнародними фахівцями у сфері екології та права, державними і громадськими організаціями. За роки незалежності прийнято на велику кількість законодавчих актів у природоохоронній сфері. Та є суттєві проблеми та суперечності з їх застосуванням. Є неузгодженість і дублювання окремих положень.

Стан державної системи моніторингу охорони довкілля в Україні за рівнем організації та можливістю контролю основних параметрів стану навколишнього природного середовища, передача та аналіз даних не відповідає вимогам сучасності. Головними причинами проблем функціонування державної системи моніторингу природного середовища є недопрацьована нормативно-правова база, поганий рівень координації діяльності екологічного моніторингу для суб'єктів господарювання, незадовільний обсяг фінансування, та застаріла технічна база суб'єктів екологічного моніторингу. Перспективні можливості удосконалення державної системи моніторингу довкілля має гідрометеорологічна служба, якщо їй буде надано відповідний статус Державної служби з гідрометеорології та моніторингу довкілля в системі Міністерства екології та природних ресурсів України.

Розроблення екологічної політики, глобалізації процесів та інтеграції нашої держави в європейський простір преоритетним завданням є прискорення процесів приведення правової бази у сфері охорони навколишнього середовища у відповідність до законодавства

Європейського Союзу. Адаптаційний період вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу норм міжнародного права має високу мету втілення державної екологічної політики та її інтеграційні напрямки секторів державної політики.

Провідним інструментом в умовах сучасності для реформуючи сфери охорони навколишнього природного середовища та зниження рівня забруднення в Україні є реалізація екологічної складової Угоди про асоціацію, яку підписала Україна та Європейський Союз. В Угоді про асоціацію між Україною та ЄС вказано, що сторони сприяють розвитку і зміцненню співробітництва з питань охорони довкілля і сприяють реалізації довгострокових цілей сталого розвитку і зеленої економіки. Посилена природоохоронна діяльність матиме позитивні результати для громадян України та ЄС, а саме, збереження природних ресурсів, сприятиме підвищенню економічної та природоохоронної ефективності, інтегруванню екологічної політики в другі сфери політики держави, а також впровадження сучасних технологій та зростання рівня виробництва.

Співробітництво між Україною та ЄС взяло собі за мету захист, збереження, відтворення і поліпшення якості навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів. Проводяться стимулюючі заходи на міжнародних рівнях, які спрямовані на вирішення глобальних і регіональних проблем навколишнього природного середовища. Головними пріоритетними напрямками співробітництва включають вектори адаптації кліматичних змін, екологічне управління та освітню та навчальну підготовку в сфері екології, доступу до інформації з питань навколишнього природного середовища та процесу прийняття рішень, якості атмосферного повітря та управління водними ресурсами, управління відходами, захист та збереження біологічного та зоологічного різноманіття, цивільний захист, зокрема стихійні лиха і антропогенні загрози.

Україна та країни ЄС моніторят інформацію та ділитимуться досвідом, здійснюватимуть спільну дослідницьку діяльність і обмінюватимуться інформацією про екологічно чисті технології. Також плануватимуть подолання наслідків інших надзвичайних ситуацій та стихійних лих, здійснюватимуть спільну діяльність на міжнародному та регіональному рівні, в тому числі згідно з багатосторонніми угодами в сфері охорони навколишнього природного середовища та спільну діяльність в рамках відповідних агентств. Особливі акценти та увага приділятиметься питанням, що мають транскордонний характер. Поетапне наближення законодавства України до права ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища здійснюється відповідно до Додатку XXIX до Угоди про асоціацію.

Співробітництво у сфері цивільного захисту між Україною та ЄС в рамках Угоди про асоціацію спрямоване на сприяння взаємній допомозі у подоланні надзвичайних ситуацій. В забезпеченні цілодобового обміну найостаннішими повідомленнями при оновлені інформації про транскордонні надзвичайні ситуації включаючи запити та пропозиції щодо взаємної допомоги, оцінки впливу наслідків надзвичайних ситуацій на довкілля. Важливим пріоритетом співробітництва визначено залучення висококваліфікованих експертів до участі у специфічних технічних семінарах з питань цивільного захисту.

Одні з головних напрямків співробітництва у галузі охорони довкілля між Україною та ЄС визначено напрямки вирішення завдань з розвитку галузевих стратегій покращення якості атмосферного повітря, якості питної води та управління водними ресурсами, управління відходами, зменшення промислового забруднення та промислових аварій, посилення адміністративної відповідальності, стратегії залучення фінансів та інвестицій в інфраструктуру та технології напрямки, розвиток та міжнародної політики з питань зміни клімату.

Від так, враховуючи важливість необхідності обґрунтування пріоритетних напрямів державної політики у забезпеченні екологічної безпеки держави в складних умовах погіршення демографічної та соціально-економічної ситуації, доцільним буде рекомендувати:

Кабінету Міністрів України: передбачити створення єдиного контролюючого органу у сфері охорони природи та передати йому всі функції контролю у цій сфері, та врахування в його компетенції вимог Директиви № 2010/75/ЄС всеохоплююче запобігання і контроль забруднень в частині промислових викидів, а також Директиви № 96/82/ЄС про контроль за загрозами значних небезпек, пов'язаних з небезпечними речовинами, зі змінами і доповненнями, внесеними Директивою № 2003/105/ЄС та Регламентом (ЄС) № 1882/2003;

Міністерству екології та природних ресурсів України: взяти для розробки та запровадження системи оцінок якості атмосферного повітря відносно забруднювачів із створенням відповідної інфраструктури для оцінки якості атмосферного повітря відповідно до вимог Директиви 2008/50/Є, а також запровадити розробку альтернативних планів щодо підвищення якості атмосферного повітря на територіях, де рівень забруднення перевищує граничну величину у декілька разів;

- розробити та запровадити процедуру оцінювання впливу на навколишнє середовище державних і приватних проектів у відповідності до вимог Директиви 2011/92/ЄС та процедури про оцінку впливу планів та програм на навколишнє середовище у відповідності до Директиви № 2001/42/ЄС; Аналіз сталого розвитку країни свідчить про те, що створення державної системи упровадження екологічної безпеки як неодмінної складової національної безпеки України. Потрібне проведення інституційної реформи державної системи охорони природного середовища та використання природних ресурсів, упровадження механізмів та інструментів екологічної політики, реалізація пріоритетних державних і

національних програм, проведення реформ в системі нагляду контролю за дотриманням природоохоронного законодавства та системної реформи галузі з використанням інтегрального управління в сфері довкілля. Реформуючи систему державної екологічної безпеки основою має стати розроблення багаторівневого організаційно-правового, соціально-політичного та господарського механізмів екологічного політики управління [9].

Регіональна екологічна політика має стати основою для формування державної екологічної політики і визначити пріоритетність регіональних і національних інтересів. Адміністративна реформа може сприяти вирішенню проблеми. Передача частини повноважень на регіональний рівень є одним з кроків. Регіональна екологічна політика є невідомою частиною адміністративної реформи. Створюється ефективно діюча система влади в центрі і на місцях, здійсненеться фінансово-економічного, та нормативно-правове забезпечення територій на основі оптимального поєднання загальнодержавних і місцевих інтересів.

3.2. Управлінські механізми державної політики забезпечення екологічної безпеки

Проблематика екологічної безпеки в Україні набирає катастрофічних наслідків. Для розв'язання проблем з довкіллям необхідне розроблення наукових засад екологічної безпеки України та державно-управлінських механізмів її реалізації.

Здійснення державою політики для забезпечення екологічної безпеки в першу чергу повинне передбачати визначення пріоритетів цілей та стратегії дій державної влади щодо їхнього досягнення. Екологічна безпека одна з основних складових національної безпеки держави, що має забезпечувати захист життєво важливих інтересів людини, соціума та держави від реальних або потенційних загроз, що створюються антропогенними чи природними чинниками стосовно навколишнього природного

середовища. Втілення державної політики та забезпечення екологічної безпеки – це напрямок руху до вирішення екологічних та техногенних проблем та в подальшому запобігання їм.

Наша держава в умовах сучасності переживає глобальну кризу в усіх сферах суспільного життя. Як зазначають українські дослідниці О. Сидорчук та Р.Рудницька, кризові явища мають тенденцію поширюватись через втрату моралі бюрократичною верхівкою, тотальну бідність, деградацію гуманістичних цінностей, різноплановість цілей різних соціальних груп населення тощо.

На сьогодні вже зрозуміло, що Україна, як воююча держава маючи потужний економічний та інтелектуальний потенціал, не зможе його реалізувати через недостатнє фінансування та недосконале управління. Низька ефективність фінансування та управління пояснюється ще й недосконалістю, а часом і відсутністю механізмів державного управління. Механізми державного управління завжди мають чітко визначену мету [48].

Важливо визначитися з умовами виникнення цієї проблематики. Наприклад, Г. Атаманчук визначає механізм державного управління як інструмент реалізації функцій держави та її виконавчої влади. Інший дослідник Ф. Шамхалов відносить до механізмів державного управління цілий комплекс інститутів і органів, які тісно пов'язані між собою і складають єдину систему [4, с. 272-273].

У цьому контексті український дослідник О. Радченко приходить до висновку, що механізмів державного управління може бути стільки, скільки є функцій у державі, водночас кожна функція державного управління вимагає існування відповідного механізму її реалізації [48].

Погоджуємося з тими дослідниками, вважаючи, що, механізм державного управління передбачає цілеспрямований однобічний вплив з чітко визначеним вектором впливу.

Українська дослідниця Н. Нижник підкреслює, що «механізм управління» – це значна частина системи управління, що забезпечує вплив

на фактори, від стану яких залежить результат діяльності управлінського об'єкта [70, с. 49-50]. Професор О. Амосов, вважає, що механізм державного управління – це «сукупність форм і методів впливу територіальних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування на реформування та функціонування економічних суб'єктів у всіх сегментах і ланках господарства» [3, с. 11-13]. Якість функціонування механізмів державного управління може бути забезпечено необхідністю жорстких взаємозв'язків та правил взаємодії, усталеності керованого процесу. Деякі дослідники зазначають, що управлінські діяння вчиняються автоматично, і людина не вільна в цій якісній визначеності самокерованої системи скасувати примхливу гру випадку і сваволі, вона може лише пристосуватися до неї і відповідно впливати на її розмах та силу [92, с. 22]. На наш погляд, найбільше відповідає реаліям сучасності визначення механізмів державного управління, запропоноване українським дослідником А. Кузнецовим, за яким механізми державного управління – це система, тобто внутрішньо організована сукупність елементів, що мають спільну природу та утворюється на підставі дії об'єктивних закономірностей та суспільних випадковостей, з метою самозбереження чи саморозвитку існуючих зв'язків між окремими суспільними явищами [44, с. 13-14]. Регуляторний вплив механізмів державного управління найбільш визначено через дію децентралізованого ринку, який наділяє його функцією регулятора між процесами виробництва і споживання матеріальних благ.

Механізмам державного управління притаманні такі характеристики:

- механізми є продуктом господарської діяльності, оскільки держава є соціальним інститутом, створеним людьми;
- механізми державного управління завжди мають чітко визначену мету з охорони довкілля та мають функціональний характер,
- механізми державного управління носять в собі цілеспрямований однобічний вплив держави на суспільно-політичні, економічні, екологічні процеси з чітко визначеним вектором впливу;

- механізми державного управління зумовлюють жорсткі взаємозв'язки та правила взаємодії усталеності керованого процесу;
- функціонування механізмів державного управління має чітко визначений вектор на професіоналізм, автоматизм, зокрема закріплені навички та вміння державних службовців щодо виконання в певних ситуаціях відповідних дій;
- структурно-функціональний характер має механізми державного управління;
- системний вимір механізмів державного управління;
- регуляторний вимір механізмів державного управління;
- ціннісний вимір механізмів державного управління;
- проблемний вимір механізмів державного управління – за допомогою їх держава вирішує ту чи іншу проблему суспільного розвитку [72, с. 21-22].

Механізмом втілення екологічної безпеки можна вважати комплекс взаємопов'язаних державних засобів, які спрямовані на досягнення екологічної безпеки шляхом контролю та регулювання діяльності суб'єктів господарювання за допомогою групи механізмів прийняття державою рішень у сфері екології та безпеки держави. Основними державними механізмами екологічної безпеки держави потрібно вважати: економічний та фінансовий механізм екологічної безпеки; організаційний та технологічний механізм; технологічні механізми втілення екологічної безпеки держави; правовий та інформаційний механізм впровадження природоохоронної безпеки держави.

Спробуємо більш ретельно зупинимося на організаційному фінансово-економічному, та інформаційному механізмах безпеки в сфері екології.

Фінансово-економічному механізму можна дати охарактеристику як системі фінансово-економічних, методів, форм інструментів та важелів, що використовує держава в економічній діяльності та в системі управління

за нормами згідно чинного законодавства України, правовими та інформаційними чинниками.

Фінансово-економічне забезпечення впровадження екологічної безпеки держави можна розглядати як систему організаційних, фінансових та правових засобів впливу, що мають на меті своєчасне виявлення, знешкодження, нейтралізацію та ліквідацію загроз у фінансово-економічній сфері держави в напрямку втілення екологічної безпеки сучасної держави.

Державний механізм з фінансово-економічного розвитку екологічної сфері дозволяє: забезпечити оптимальне залучення та ефективне використання фінансових ресурсів фінансову стійкість, платоспроможність, достатньо впевнене фінансування всіх державних установ на довгостроковий період; забезпечити; робити самостійну розробку та зайнятись упровадженням фінансової стратегії ефективного використання державними установами ресурсів у сфері впровадження екологічної безпеки; забезпечити моніторинг шукати різні шляхи для вирішення фінансових рішень.

Одним з векторів вирішення обговорених питань є упровадження у практичне застосування природоохоронної діяльності екологічного страхування. Це буде одною з цеглин фінансово-економічного механізму, що базується на ринкових засадах та потрібно буде залучати кошти приватного капіталу з забезпеченням відшкодування заподіяної шкоди життю і здоров'ю населення, а також збитків, завданих майну юридичних осіб.

Державний бюджет є основним джерелом фінансування природоохоронних заходів в Україні, кошти з якого виділяються у вигляді лімітованих капіталовкладень. Інвестиційні обсяги встановлюються відповідно до реальних планів природоохоронної діяльності міністерств і відомств та з розрахунку поточних можливостей державного бюджету.

Відшкодовуючи збитки, що виникають при техногенних і природних катастрофах, мають забезпечити оцінювання збитків, потреб в компенсації ресурсів та відшкодування витрат. Збитки впевнено поділяють на два види –

завданий і відшкодований. На мій погляд оцінити збитки проблематично та дуже важко. Та можна визначити збитки що завдані більш ширше

- людям, на відновлення її здоров'я та матеріального достатку, пов'язані з додатковими витратами;
- природі, необхідних для відновлення екологічної рівноваги, виходячи з заподіяної шкоди;
- народному господарству, повноцінне відшкодування збитків підприємствам втрату готової продукції.

Одним з засобів компенсацій може бути система страхування, в функціонування якої планується втілення низки принципів:

- міцний зв'язок страхування з картами ризику та розподілом страхових внесків між об'єктами залежно від очікуваних збитків;
- обов'язкове страхування працівників та об'єктів з підвищеним ризиком на виробництві; при цьому можна було би створити систему добровільного страхування (для населення, підприємств);
- втілення системи страхування як одної із важливих ланок контролю за рівнем безпеки в регіоні.

Оперативно реагувати на зміни ситуації в регіонах шляхом збільшення або зменшення страхових внесків залежно від імовірності техногенних катастроф або аварій. Комплексний підхід вирішення проблеми зобов'язує відшкодування збитків і незастрахованій частині населення та підприємств, компенсувати втрати роботи, здоров'я, майна, готової продукції тощо. Щоб відшкодувати втрати виробничого та невиробничого характеру, потрібно створити великий запас коштів, та розширюванням можливостей системи охорони здоров'я, мати резерв житлового-комунального фонду для біженців.

До компенсаційної системи входить і інвестиційна діяльність тривалого характеру, яка може дозволити за рахунок резервних фондів(спеціальних) відновлювати житло, об'єкти економічної сфери та втрачений екологічний баланс.

Щоб запобігти ймовірним збиткам впроваджуємо механізми які мають забезпечувати: економічний та правовий захист діяльності щодо запобігання збиткам; економічну й правову відповідальність за збільшення величин ризику; зацікавленість суб'єктів господарювання й управління у запобіганні ризику. Даний механізм має заходи як економічного, так і адміністративного характеру.

Першочерговими, на мій погляд, є завдання, що є частиною в управлінсько-економічної складової екологічної безпеки України, а саме: розроблення методів визначення економічних наслідків аварій; розроблення механізмів щодо ефективної економічної механізмів відповідальності та стимуляції підвищення рівня безпеки на виробництвах; створити нормативно-правову базу та розробити методи для регламентування економічних наслідків аварій.

Державне управління в Україні, як система, не створила поліпшених умов для залучення великих інвестиційних проєктів на реалізацію природоохоронних законодавства, спрямованих на зменшення загроз техногенного або стихійного походження.

Центральним рушієм державної системи екологічної безпеки України повинна бути: організація, управління та контроль над дотриманням вимог екологічної безпеки в регіоні; координування та планування комплексних програм природоохоронних заходів та дбайливого природокористування; дотриматись єдиної державної політики в сфері екології, яка гарантуватиме надійність і стійке забезпечення фінансування народногосподарських об'єктів безпеки; запобігання та ліквідація екологічних наслідків аварій на виробництвах, стихійних лих та природних катастроф; оцінювання та прогнозувати динаміку росту або падіння стану екологічної безпеки на всій території України і в окремих територіальних громадах.

Розробляємо комплекс дій, та спрямовуємо їх попередження на виявлення небезпечних об'єктів у сфері екології і видів діяльності, природних територіальних зон, що мають тенденцію з погіршення

екологічної ситуації, з профілактичним завданням запобігти шкідливому впливу на самопочуття громадян та навколишнє природне середовище.

Організаційними заходами можна вважати: сертифікація екологічно небезпечної продукції, реєстрація та паспортизація екологічно небезпечних об'єктів; моделювання, прогнозування і моніторинг змін стану довкілля; своєчасне інформування населення та органів державної влади про стан навколишнього природного середовища.

Невідомою частиною втілення державної політики у сфері екологічної безпеки держави, в теперішніх умовах сучасності глобалізації, є інформаційний механізм. Без належного інформаційного забезпечення важко уявити сучасну державну політику у сфері навколишнього середовища та впровадження екологічної безпеки. Любий вид діяльності пов'язаний з довкіллям повинен всебічно висвітлюватися.

У цьому контексті все більшого значення набуває необхідність створення інформаційних механізмів, заснованих на створенні комп'ютеризованої мережі збирання, оброблення, зберігання екологічної інформації та обміну нею. Така комп'ютеризована мережа є основою існування системи моніторингу і базується: на розробленні спеціальних програм; збиранні, обробленні первинної інформації від станцій спостереження та інших джерел, обміні з іншими інформаційними мережами, передаванні інформації; моделюванні процесів екологічного впливу.

Рівень національної безпеки в природоохоронній сфері напряму залежить від високого рівня системи управління державою. Тому одним із таких стратегічно важливих підходів щодо природно-техногенної безпеки України має бути утворення ефективної системи державноуправлінських механізмів захисту безпеки людини, природи та суспільства. Згуртована робота всіх ланок законодавчої та виконавчої влади та суспільства покраще відношення до природного потенціалу нашої країни.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

На підставі проведеного дослідження нами було визначено, що стратегія гарантування екологічної безпеки розвитку України на сучасному етапі полягає у розробленні та реалізації еколого-економічної концепції всебічної раціоналізації суспільного виробництва, а також забезпечення його сталого еколого-економічного функціонування. Крім інтересів і потреб людини існують також «інтереси» природи. Нехтування ними вже зумовило до великих втрат для людини. Наразі наша країна охоплена гострою екологічною кризою, тому вкрай необхідна еколого-економічна модель ринкових реформ. Тільки на основі такої моделі є реальна можливість докорінно перебудувати взаємовідносини людини з природою у напрямі їх покращання, збалансування та оптимізації.

Реальний поліпшений розвиток екологічної ситуації в Україні може бути пов'язаний з багаторічним позитивним досвідом європейських держав в частині оптимізації параметрів природокористування шляхом часткового зменшити обсяг використання земельного фонду, водних об'єктів, природних копалин, а також швидкого впровадження процесу сучасних європейського підходу до вирішення екологічних проблем та стандартизації екологічній безпеці.

Отже, Україна має рухатись на шляху посилення національного природоохоронного законодавства, стандартів та вимог а саме головне відповідальності у сфері екологічної безпеки та господарської діяльності та пройти адаптаційний період до вступу міжнародний екологічний простор⁴.

ВИСНОВКИ

Отримавши результат дослідження ми зможемо вирішити завдання, яке обґрунтовується на теоретико-правових основах державної політики забезпечення екологічної безпеки України. Підбивши підсумки дослідження, можна зробити акцент на низці висновків і рекомендацій, що мають практичне та теоретичне значення.

1. Досліджено теоретичні аспекти державної екологічної безпеки. Зокрема встановлено, що державна політика забезпечення екологічної безпеки – напевно одна з основних складових державної політики, яка акумулює в себе сукупність її цілей і завдань у охорони довкілля, де проходить формування політичної системи держави відповідно до її соціального векторального напрямлення і реалізуються нею за допомогою низки механізмів. Втілення державної екологічної політики в Україні має напрямок перебудови відношень у системі цінностей “людина – суспільство – довкілля”. Насамперед важливістю екологічної проблематики, грандіозністю, масштабністю та великими витратами фінансів на вирішення проблем пов’язаних з довкіллям.

Виокремлено потребу підвищення уваги до питання формування та реалізації екологічної політики на регіональному рівні, оскільки розвиток нашої держави в цілому визначається та залежить від розвитку регіонів. Акцентовано увагу на необхідності закладення в системі державного управління концепції постійного вдосконалення екологічної політики на регіональному рівні, що передбачає втілення регіонального екологічного менеджменту, пробудження свідомості населення регіону для захисту довкілля, проведення інвентаризації кожного підприємства які можуть нести загрозу забруднення регіону.

Встановлено що, принцип участі громадськості у прийнятті екологічних рішень може бути реалізований через взаємодію між органами публічної влади, юридичними особами та громадськістю з метою охорони

навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки.

З'ясовано, що наразі сформовані правові засади державної екологічної політики (Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» та ін.) та визначена довготермінова стратегія розвитку у екологічній сфері. Водночас, проведений моніторинг нормативно-правової бази довів проблему неузгодженості законодавчих актів у цій сфері. Встановлено, що розуміння правового забезпечення регіональної екологічної політики як інструменту соціальної організації, регулювання, узгодження та збалансування екологічних інтересів суспільства дає можливість спрямувати і ефективно регулювати правовими засобами регіональну екологічну діяльність, допомагає орієнтуватися при вирішенні практичних проблем правотворчості та здійснювати її реалізацію.

2. Аналіз сучасного стану реалізації державної політики забезпечення екологічної безпеки Хмельницької області виявив найбільш загрозливі для екологічної ситуації регіону успадковані та набуті проблеми: (техногенне навантаження, велика зношеність основних фондів, накопичення значних обсягів небезпечних речовин та промислових відходів, стан водних об'єктів тощо). З'ясовано, що стан довкілля в регіоні залежить впливу на нього усіх суб'єктів природокористування. Відповідно, інтегрований еколого-економічний ефект природоохоронних заходів в області залежить від послідових і результативних дій усіх суб'єктів господарської діяльності, а головне ефективній системі управління.

Суб'єктами формування та прийняття ЕОУР є територіальні органи центральних органів виконавчої влади, а також місцеві державні адміністрації. Від суб'єктів прийняття ЕОУР, від чіткості визначення їх функцій у цій сфері, від узгодженості їх дій та поєднання їх у цілісну систему значною мірою залежить як якість прийнятих ЕОУР, так і можливість їх реалізації. З'ясовано, що проблема забезпечення еколого-безпечного розвитку регіону та країни в цілому пов'язана із незавершеністю

процесів формування територіальної організації влади і реформування міжбюджетних відносин.

Розробивши комплекс взаємопов'язаних механізмів пов'язаних між собою, скоординувавши за термінами і ресурсним забезпеченням ми зможемо вирішити потреби та проблеми на регіональному та державному рівнях. На фоні обов'язкових економічних і адміністративних механізмів реалізації програм, важлива роль належить організаційному механізму по залученню до обговорень громадськості, що сприяє як вливанню додаткових ресурсів і формуванню спільних інтересів між секторами, так скоординованих рішень що до діяльності різних галузевих та векторальних напрямків управління. Ефективністю програм в сфері екології та їх співпраці між собою на пряму залежить від механізму їх реалізації, основною базою якої є система інформаційно-аналітичного забезпечення координування роботи.

3. Формулюючи шляхи покращення реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні, запропоновано та доведено забезпечення сталого розвитку виключно шляхом ефективності у використанні всіх видів ресурсів, структурно-технологічної реструктуризації виробництва, прислухатися та вивчати думки всіх членів суспільства для охорони довкілля та становлення демократичної держави.

На основі аналізу європейського досвіду, що саме наближення до екологічного законодавства ЄС через впровадження українського законодавства з європейським буде значним рушієм для вирішення різних питань регулювання екологічної політики нашої держави. На теперішній час невірним є напрямок руху першочергового виконання усіх нагальних проблем пов'язаних військовою проти агресією України, демографічною, політико-економічною ситуацією в країні та переходити по питань природокористування. Рахую що відбудову та відновлення держави потрібно проводити паралельно із втілення нормативно-правового екологічного законодавства до усіх сфер господарювання. На даний час

можна сміливо застосовувати досвід ЄС по впровадженню екоменеджменту на рівні малих підприємств. Таким підходом «із низу вверх» (підприємство-галузь-держава) має бути найпростіший та ефективний, бо впроваджує впливання європейських екологічних норм паралельно із реформами довкілля в державі. Щоб забезпечити належне функціонування механізмів реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні необхідним є комплексний підхід, участь у цьому процесі як природокористувачів, так і розробників прогресивних технологій, адміністраторів і екологів територій, підприємців, потенційних інвесторів.

Серед пріоритетів розвитку екологізації державного управління в Україні визначено всебічна охорона навколишнього природного середовища та екологічних умов проживання людини як основу розвитку людини та нації в цілому. Ці векторальні напрямки були визначені в стратегічному документі «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року».

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Аверкіна М. Ф. Методичні засади оцінювання рівня економіко-екологічної безпеки регіону. Наукові записки. Серія «Економіка». 2010. Вип. 14. С. 414–420.
2. Андрейцев В. І. Екологічне право. К. : Вентурі, 2016. 206 с.
3. Балджи М. Д. Організаційно-економічні засади комплексного природокористування на регіональному рівні : монографія. Одеса: Атлант, 2010. 500 с.
4. Балюк Г. І. Екологічне право України: (загальна і особлива частини) К. : Юрінком Інтер, 2016. 192 с.
5. Барбашова Н. В. Правове забезпечення екологічної безпеки в процесі господарської діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. Наук. Ін-т держави і права ім. В. М.Корецького НАНУ. К., 1999. 18 с.
6. Бистряков І. Природні ресурси як фактор активізації еколого-економічної діяльності. Економіст: наук. та громад.-політ. журн. 2011. № 4. С. 18-22.
7. Блатова Н. Т. Міжнародне право в документах. К. : Юрид. лит., 2016. 856 с.
8. Боронос В. Г. Врахування соціальних факторів у процесі регулювання екологічної безпеки в Україні. Чернігівський науковий часопис. Серія 1 : Економіка і управління. 2017. Вип. 1. С. 42-48.
9. Буканов Г.М. Порівняльний аналіз світового досвіду державного управління у сфері формування і реалізації екологічної політики. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2020. С. 12-17.
10. Веклич О. О. Сучасні тенденції фінансового забезпечення природоохоронної діяльності в Україні. Фінанси України. 2009. № 11. С. 20

-34.

11. Взаємодія громадськості з органами державної влади в екологічній сфері: оцінка сучасного стану. аналітична записка НІСД. 2018. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo/vzaemodiya-gromadskosti-z-organami-derzhavnoi-vladi-v> (дата звернення: 16.06.2023)

12. Віденська конвенція ООН про охорону озонного шару від 22.03.1985р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_088#Text (дата звернення: 27.07.2023)

13. Витвицький Я. С. Механізм державного управління в екологічній сфері на регіональному рівні та напрями його вдосконалення. Актуальні проблеми державного управління. 2012. № 2 (42). С. 178-186.

14. Войтович А. Д., Гурьянова Л. С., Комплексна оцінка рівня соціально-економічного розвитку регіонів України. Моделювання регіональної економіки. 2016. № 2 (13). С. 13-21.

15. Волошенюк І. В. Державний нагляд і контроль як гарантії права громадян на екологічну безпеку. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2012. Вип. 1. С. 119-130.

16. Гавадзин Н. О., Тришак Л. С. Критерії оцінки екологічних ризиків та інтегральний показник рівня екологічної безпеки регіону. Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. 2017. Вип. 10. С. 149-152. URL: http://www.visnyk-onu.od.ua/journal/2017_22_10/32.pdf (дата звернення: 03.07.2023).

17. Гетьман А. П. Організаційно-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища. Проблеми законності. 2014. Вип. 125. С. 119-128.

18. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Системно-концептуальні засади стратегії національної безпеки України : монографія. К. : ДП «НВЦ «Євроатлантикінформ», 2007. 592 с.

19. Гулич О. І. Регулювання екологічної безпеки регіону:

європейський досвід/ Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 3. С. 145-152.

20. Гунько Л.А., Мединська Н.В., Колганова І.Г. Територіальні ресурси України та їх місце у європейському та глобальному вимірах: Приазовський економічний вісник. 2017. №4. С 67-73

21. Данилишин Б. М. Екологічна складова політики сталого розвитку. Рада по вивч. продукт. сил України. Донецьк: Юго-Восток, Лтд, 2013. 256 с.

22. Деніфсов Н., Аверін Д. Оцінка екологічної шкоди та пріоритети відновлення довкілля на сході України. К.: ВАІТЕ, 2017. 88 с.

23. Договори Ради Європи. URL: <https://coe.mfa.gov.ua/pro-raduyevropi/2557-legal-acts> (дата звернення: 22.08.2023)

24. Доповідь ООН щодо сталого розвитку. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-10/VNR%20SDG%20Ukraine%202020.pdf> (дата звернення: 22.08.2023)

25. Дудюк В. С. Теоретичні підходи до визначення поняття екологічна безпека. Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : зб. наук.-техн. пр. Вип. 25. Львів : РВВ НЛТУ України. 2018. С. 130-135.

26. Ємець Л. О. Роль та місце інститутів громадського суспільства у сфері забезпечення екологічної безпеки держави. Право і Безпека. 2017. № 2. С. 23-29.

27. Екологічний паспорт Хмельницької області за 2022 рік. URL: https://www.adm-km.gov.ua/?page_id=7157 (17.09.2023)

28. Екологічний рейтинг регіонів України 2022: Київ — найзабрудненіший, на Житомирщині добре. URL: https://www.adm-km.gov.ua/?page_id=7157 (дата звернення 18.07.2023)

29. Заржицький. О. С. Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної політики України (теоретичні аспекти) : моногр. – Д.: Національний гірничий університет, 2012. 200 с.

30. Зеркалов Д. В. Екологічна безпека та охорона довкілля : монографія. К. : Основа, 2012. – 514 с.

31. Іванков Р. Ш. Оптимізація екологічного управління як чинник підвищення ефективності вирішення питань охорони довкілля. Інвестиції: практика та досвід. 2018. 10. С. 9-18.

32. Каденюк Л. К. Ідея Екологічної Конституції Землі як фактор національної і глобальної безпеки. Вісник Національної академії наук України. 2017. 146 с.

33. Качинський А. Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращення: монографія. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/271/7449/15494-1?inline=1> 25.06.2023)

34. Качинський А. Б. Екологічна безпека України: системні принципи та методи її формалізації. Національна безпека: український вимір : щоквартальний наук. зб. 2013. № 4. С. 71-79.

35. Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень: монографія URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2013-11/Kachunckuy_mon-e08dc.pdf (дата звернення: 16.06.2023)

36. Коваленко Г. Д. Екологічний ризик погіршення стану навколишнього природного середовища України при збереженні існуючих тенденцій антропогенного навантаження. Екологічна безпека: проблеми і шляхи вирішення : V міжнар. наук.-практ. конф., 7-10 жовт, 2009 р. : зб. наук. ст. Х.: Райдер, 2009. С. 78 – 85.

37. Козаченко Т. П. Екологічна безпека як передумова сталого соціально-економічного розвитку України. Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Сер. : Державне управління. 2014. Т. 15, Вип. 291. С. 138-151. URL: http://www.nbu.gov.ua/sites/default/files/nas_dop_2015.pdf (дата звернення: 07.07.2023)

38. Колєнов О. М. Пріоритети реалізації й оцінювання державної політики у сфері екологічної безпеки. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління. 2017. Вип. 2. С.127- 133.

39. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text (дата звернення: 15.07.2023)

40. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996// Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. С. 141.

41. Кратко О.В., Мунтян Л.Я., Демчук Л.І. Науково-практичний журнал. Екологічні науки № 7 (34) . 2021. С. 219-224.

42. Личенко І.О. Проблеми екологічної безпеки тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та організаційно-правові засади їхнього вирішення. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки». 2016. № 845. С. 279–284.

43. Матеріали Національного екологічного центру України. [URL: <http://www.nescu.org.ua/ekopol> (дата звернення: 12.07.2023)

44. Мірошніченко Р. В. Механізми державного управління забезпеченням екологічної безпеки. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління. 2017. Вип. 1. С. 164-170.

45. Національна екологічна політика України : оцінка і стратегія розвитку. Документ підготовлено в рамках проекту ПРООН / ГЕФ «Оцінка національного потенціалу в сфері глобального екологічного управління в Україні». К. Компанія «ВАІТЕ»: 2017. 184 с.

46. Обиход Г. О. Інституціоналізація екологічної безпеки в системі формування політики сталого розвитку: дисертація на здобуття наукового ступеня д-ра економічних наук. Київ: НАНУ, 2017. 412 с.

47. Олєфіренко О. В. Концептуальні основи формування екологічного управління в Україні. Актуальні проблеми державного управління. Механізми державного управління. 2014. № 1(45). С. 72-79.

48. Омаров А. Е. Сучасний стан екологічної безпеки в Україні. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління. 2017. Вип. 2. С. 156-164.

49. Палієнко О. А. Аналіз і шляхи вирішення проблем екологічної безпеки в Україні. Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія : Механіко-технологічні системи та комплекси. 2017. № 19. С. 147-151.

50. Пирожков С. І., Майборода О. М., Шайгородський та Ю. Ж. Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії: національна доповідь. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. К. : НАН України, 2016. 284 с.

51. Пішеніна Т. І. Інституційне забезпечення екологічної безпеки в системі економічних відносин. Економічний часопис-XXI. 2013. № 1-2(1). С. 19-22.

52. Політика та право ЄС з питань, що стосуються довкілля. Владислав Бізек : посібник. Київ. 2013 с. 5 URL: <http://www.sbs-envir.org/images/documents/ECLEG-Textbook-UA.pdf> (дата звернення: 22.08.2023)

53. Природа та війна: як військове вторгнення Росії впливає на довкілля України. 2022. URL: <https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html>

54. Про національну безпеку України. Закон України № 2469-VIII від 21.06.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 14.08.2023)

55. Про екологічну експертизу. Закон України в редакції від 18.12.2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/45/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.08.2023)

56. Про затвердження Положення про державну систему моніторингу

довкілля. Постанова Кабінету Міністрів України № 391 від 30.03.1998р.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/391-98-%D0%BF>

57. Про затвердження Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні. Постанова ВР України № 3748-ХІІ від 17.12.1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3748-12#Text> (дата звернення 18.08.2023)

58. Про затвердження Порядку проведення громадських слухань з питань використання ядерної енергії та радіаційної безпеки. Постанова КМ України № 1122 від 18 липня 1998р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1122-98-%D0%BF#Text> (дата звернення 18.08.2023)

59. Про затвердження Порядку проведення громадських слухань щодо врахування громадських інтересів під час розроблення проектів містобудівної документації на місцевому рівні. Постанова КМ України № 5555 від 25 травня 2011р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення 18.08.2023)

60. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки Україн. Постанова Верховної Ради України від 16.01.1997 №3/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 18.08.2023)

61. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України в редакції від 02.08.2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 19.08.2023)

62. Про національну безпеку України. Закон України № 2469-VIII від 21.06.2018р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 27.08.2023)

63. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Закон України № 2697-VIII від 28.02.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 23.08.2023)

64. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. Постанова Верховної Ради України від 05.03.1998 р. № 188/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.09.2023)

65. Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України в редакції від 18.12.2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення: 12.06.2023)

66. Про оцінку впливу на довкілля. Закон України № 2059-VIII від 23.05.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> (дата звернення: 17.07.2023)

67. Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення. Постанова КМ України № 459 від 10 серпня 1992р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-92-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.08.2023)

68. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року. Закон України від 03.06.1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-14#Text> (дата звернення: 18.08.2023)

69. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України. Указ Президента України № 392/2020 від 14 вересня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-20#Text> (дата звернення: 15.08.2023)

70. Про транскордонне забруднення повітря на великі відстані. Конвенція № 995_223 від 16.03.1983. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU79302> (дата звернення: 17.08.2023)

71. Рамкова Конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат. Всеєвропейська Конференція міністрів навколишнього середовища

«Довкілля для Європи». Київ, 22 трав. 2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_164#Text (дата звернення: 12.09.2023)

72. Самойлік М. С. Методологічні засади оптимізації стратегії забезпечення ресурсно-екологічної безпеки регіону. Проблеми економіки. 2014. № 2. С. 187-196.

73. Сарапіна М. В. Забезпечення екологічної безпеки: кур. лекц. Х. : НУЦЗУ, 2015. 195 с.

74. Соколенко Л. Ф. Організаційно-економічні засади управління екологічною безпекою в системі регіонального природокористування: дисертація на здобуття наукового ступеня канд. економічних наук. Суми: Сумський нац. аграрний ун-т, 2015. 235 с.

75. Степанюк Г. С. Еколого-економічний реінжиніринг виробничих процесів техногенно небезпечних нафтогазових підприємств: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (нафтова і газова промисловість)». Івано-Франківськ, 2016. 272 с.

76. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu> (дата звернення: 13.09.2023)

77. Фесянов П. О. Державне регулювання екологічної безпеки на рівні регіону: досвід європейських країн. Державне управління : теорія і практика. 2011. № 1. С. 142-150.

78. Фесянов П. О. Державне регулювання забезпечення екологічної безпеки на регіональному рівні: досвід провідних країн світу. Вісн. НАДУ. 2017. № 4. С. 130-139.

79. Фролов О. М. Роль державних органів у забезпеченні ефективного функціонування місцевого самоврядування в Україні: реалії та перспективи розвитку. URL: <http://www.info-prensa.com> (дата звернення: 17.09.2023).

80. Хазан В. Б. Визначення екологічної безпеки на підставі

дослідження системи екологічних ризиків. Екологія і природокористування. 2013. Вип. 16. С. 64-70.

81. Хіміч О. Екологічна безпека як елемент національної безпеки. Право України. 2002. № 11. С. 44–48.

82. Хижнякова Н. О. Прийняття екологоорієнтованих управлінських рішень як стратегічне завдання органів державної влади України. Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Науки: економіка, політологія, історія. 2013. № 20 (199). Т. 3. С. 93-102.

83. Хилько М. І. Екологічна безпека України: Навчальний посібник. К., 2017. 267 с.

84. Хилько М. І. Екологічна безпека України: у запитаннях та відповідях К. : Знання України, 2016. 144 с.

85. Хлобистов Є. В. Екологічна безпека трансформаційної економіки. НАН України ; Рада по вивченню продуктивних сил України. К. : Агентство «Чорнобильінтерінформ», 2004. 336 с.

86. Хлобистов Є. В. Проблеми забезпечення екологічної безпеки в умовах трансформації економіки України : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : НАН України. Рада по вивч. продукт. сил України. К., 2005. 34 с.

87. Хлобистов Є. Екологічна безпека і засади визначення ризику техногенних катастроф. Економіка України. 2000. № 6. С. 38–46.

88. Цветков В. В. Державне управління: основні фактори ефективності (політико-правовий аспект). Х. : Право, 2013. 164 с.

89. Цілі сталого розвитку 2016-2030. Офіційне інтернет-представництво ООН в Україні. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-06/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf (дата звернення: 17.09.2023)

90. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь 2017. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. К. : б.в., 2017. 174 с.

91. Шевчук В. Я. Екологічне управління : підруч. для студ. екологіч.

спец. вищ. навч. закл. К. : Либідь, 2014. 432 с.

92. Шемшученко Ю. С. Академічний курс «Екологічне право України»: підручник. К. : Юрид. думка, 2015. 720 с.

93. Шмандій В. М. Управління екологічною безпекою на регіональному рівні (теоретичні та практичні аспекти): автореферат дис. на здоб. наук. ст. д-ра тех- нічн. наук. Х., 2016. 36 с.

94. Якібчу О. В. Особливості екологічної безпеки України в системі національної безпеки. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2014. С. 100–104.

95. Яковенко О. Управління регіоном: збалансування повноважень та відповідальності органів влади. Урядовий кур'єр. 2018. № 195. С. 4.

96. Якушенко Л.М. Щодо напрямків підвищення ефективності виконання загальнодержавних програм у природоохоронній сфері. Інформаційно-аналітична довідка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/schodo-napryamkiv-pidvischennya-efektivnosti-vikonannya> (дата звернення: 15.09.2023)

ДОДАТКИ

Додаток А Екологічний рейтинг регіонів України 2022

Додаток Б Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2020-2022 р.р.

Додаток В Обсяги скидання забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти за 2020-2022 р.р.

Додаток А

Екологічний рейтинг регіонів України 2022

№	ОБЛАСТЬ	Витрати забруднюючих речовин в атмосфері в 2020 р., т/кв. км Дані Держстату	Балів із 10*	Зростання/зменшення викидів в атмосферу від пересуних джерел на одну особу порівняно з 2019 р., % Дані Держстату	Балів із 5**	Утворення відходів I-III класів небезпечки у 2020 р., кг/кв. км Дані Держстату	Балів із 10*	Утворення відходів в цілому (I-IV класів небезпечки) в 2020 р., т/кв. км Дані Держстату	Балів із 5**	Обсяг забруднених стічних вод у 2020 р. м. куб./кв. км Дані Держзодогенства	Балів із 10*	Кількість випадків захворювання на злоякісні новоутворення у 2020 р. на 1 тис. населення Дані Національного Інституту раку за 2020 р.	Балів із 10*	ЗАГАЛОМ
1	Житомирська	1,8	4,77	-29,9	2,50	33,5	4,81	13,3	2,47	63,8	4,66	2,6	1,36	20,57
2	Чернівецька	2,6	3,86	-11,3	-0,18	—	5,00	25,8	2,43	209,7	3,80	1,9	4,55	19,46
3	Закарпатська	2,9	3,52	-12,4	0,02	101,9	4,42	11,4	2,48	276,4	3,41	1,8	5,00	18,84
4	Волинська	1,8	4,77	1,4	-2,47	34,7	4,80	31,3	2,41	21,0	4,91	2,5	1,82	16,25
5	Рівненська	2,0	4,55	-16,1	0,54	34,9	4,80	44,2	2,37	747,4	0,65	2,2	3,18	16,09
6	Хмельницька	2,8	3,64	-23	1,52	33,9	4,81	24,3	2,43	52,3	4,72	3,2	-1,36	15,76
7	Чернігівська	1,6	5,00	-25	1,81	15,7	4,91	15,6	2,46	338,2	3,05	3,5	-2,73	14,50
8	Одеська	3,7	2,61	-13,1	0,12	75,0	4,57	13,7	2,47	730,4	0,75	2,2	3,18	13,69
9	Тернопільська	2,7	3,75	-15	0,39	600,4	1,59	20,2	2,45	149,7	4,15	2,7	0,91	13,23
10	Вінницька	4,9	1,25	-10,5	-0,33	45,3	4,74	58,8	2,32	5,0	5,00	2,9	—	12,99
11	Черкаська	5,0	1,14	-15,2	0,41	33,5	4,81	53,7	2,34	153,3	4,13	3,3	-1,82	11,01
12	Кіровоградська	2,0	4,55	-10,5	-0,33	24,4	4,86	20,3	2,45	147,5	4,17	4	-5,00	10,70
13	Луганська	2,0	4,55	-10,6	-0,31	194,8	3,89	9,7	2,48	1 266,6	-0,43	3,1	-0,91	9,28
14	Івано-Франківська	17,0	-2,26	-10,2	-0,38	359,0	2,96	124,2	2,11	96,4	4,46	2,6	1,36	8,25
15	Херсонська	2,0	4,55	-8,9	-0,61	804,6	0,44	3,2	2,50	88,7	4,51	3,6	-3,18	8,21
16	Київська	7,8	-0,37	1,6	-2,50	209,8	3,81	76,6	2,27	75,1	4,59	2,9	—	7,80
17	Полтавська	4,1	2,16	-21,9	1,37	998,3	-0,11	3 410,5	-0,74	70,3	4,62	3,5	-2,73	4,57
18	Миколаївська	2,2	4,32	-10,8	-0,27	1 366,7	-0,45	101,8	2,18	841,1	0,10	3,2	-1,36	4,52
19	Запорізька	8,3	-0,47	-10,6	-0,31	584,9	1,68	198,7	1,87	426,6	2,53	3,1	-0,91	4,40
20	Харківська	5,8	0,23	-11,5	-0,15	1 012,1	-0,12	47,3	2,36	399,5	2,69	3,2	-1,36	3,65
21	Львівська	6,8	-0,16	-14,6	0,33	55,0	4,69	143,0	2,05	5 640,7	-5,00	2,8	0,45	2,36
22	Сумська	2,5	3,98	-19,3	1,00	6 218,5	-5,00	30,6	2,41	834,5	0,14	3,5	-2,73	-0,21
23	Донецька	30,3	-5,00	-8,8	-0,63	5 479,5	-4,31	1 017,5	-0,07	2 881,3	-2,11	2,3	2,73	-9,39
24	Дніпропетровська	20,7	-3,02	-3,1	-1,66	811,0	0,40	9 692,0	-2,50	4 002,4	-3,29	3,1	-0,91	-10,98
	УКРАЇНА***	6,0		-12,3		881,4		776,0		858,5		2,9		

Додаток Б

Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

за 2020-2022 р.р.

<i>Показники</i>	<i>2020 рік</i>	<i>2021 рік</i>	<i>2022 рік</i>
Загальна кількість дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, виданих у поточному році суб'єкту господарювання, об'єкт якого належить до:	123	-	173
другої групи	48	-	51
третьої групи	75	-	122
Викиди забруднюючих речовин та парникових газів від стаціонарних джерел, тис. т*	18,181	-	16,532
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на км ² , т	0,9	-	-
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на одну особу, кг	14,6	-	-

*викиди парникових газів від стаціонарних джерел, тис. тонн, CO₂. – екв;

**у зв'язку з веденням воєнного стану на території України інформація за 2021 рік в Головному управлінні статистики в Хмельницькій області відсутня;

Джерело: складено на основі даних Екологічного паспорту Хмельницької області за 2022 рік [27, с. 10]

Додаток В

Обсяги скидання забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти
за 2020-2022 р.р.

Назва забруднюючої речовини	2020	2021	2022
	обсяг забруднюючих речовин, тис. т	обсяг забруднюючих речовин, тис. т	обсяг забруднюючих речовин, тис. т
1	2	3	4
БСК5 (тис. т)	0,370	0,389	0,362
Завислі речовини (тис. т)	0,371	0,380	0,356
Сухий залишок (тис. т)	16,30	16,92	16,62
Сульфати (тис. т)	1,801	1,888	1,801
Хлориди (тис. т)	1,986	2,261	1,998
Азот амонійний (тис. т)	0,101	0,086	0,078
Нітрити (тис. т)	0,024	0,014	0,015
Нітрати (тис. т)	0,352	0,395	0,352
ХСК (тис. т)	1,667	1,755	1,694
АПАР (тонн)	4,969	4,969	4,593
Фосфати (тонн)	77,13	77,13	73,32
Нафтопродукти (тонн)	1,221	1,108	1,113
Залізо (тонн)	6,096	6,246	5,291
Мідь (тонн)	0,244	0,174	0,137
Цинк (тонн)	0,145	0,159	0,110
Нікель (тонн)	0,100	0,135	0,099
Хром (тонн)	0,112	0,075	0,066
Хром (VI) (тонн)	0,001	0,002	0,001

Джерело: складено на основі даних Екологічного паспорту Хмельницької області за 2022 рік [27, с. 55].